

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI
KATEDRA BOHEMISTIKY

**NEJSTARŠÍ ČESKÉ PŘEKLADY
SHAKESPEAROVY TRAGÉDIE *MACBETH***

Bakalářská práce

VYPRACOVAL:

Pavel Janíček

obor ČESKÁ FILOLOGIE

studijní rok 2010/2011

VEDOUCÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE:

Prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením prof. PhDr. Jiřího Fialy, CSc., za použití literatury uvedené v závěru práce.

V Olomouci 15. srpna 2011

Děkuji vedoucímu bakalářské práce, prof. PhDr. Jiřímu Fialovi, CSc., za metodické vedení, cenné rady a připomínky.

Obsah

1. Úvod	4
2. William Shakespeare	5
2.1. O Williamu Shakespearovi	5
2.2. Geneze tragédie <i>Macbeth</i>	8
3. Překladaelé	10
3.1. Generace překladatelů	10
3.2. Generace 1	11
4. Překlady použité pro divadla a jejich realizace	15
5. Edice českých překladů Shakespearovy tragédie <i>Macbeth</i>	18
5.1. Ukázky překladů uveřejněné v časopisech	18
5.2. Vydání jednotlivých překladů	18
6. Komparace Thámova překladu Shakespearovy tragédie <i>Macbeth</i> s jinými překlady této tragédie	21
6.1. Východiska pro posouzení Thámova překladu Shakespearovy tragédie	
6.2. Rozbor Thámova překladu a srovnání s originálem.	21
6.3. Tabulka srovnání jmen Thám vs. Josek	21
6.4. Poznámka k jazyku Thámova překladu Shakespearovy tragédie <i>Macbeth</i>	39
6.5. Synoptické srovnání originál – Thám – Josek	39
7. Závěr	41
8. Použitá literatura	43
9. Přílohy	44
9.1. Transkripce Thámova překladu tragédie W. Shakespeara <i>Macbeth</i>	44
9.2. Fotografie	85
Anotace	88
Abstract	89

1. Úvod

Cílem této bakalářské práce je přehled nejstarších českých překladů tragédie Williama Shakespeara *Macbeth* a analýza vůbec prvního – nejstaršího – překladu. V teoretické části práce se soustředíme na Shakespearův život a jeho tvůrčí činnost. Následovat bude pojednání o dramatu *Macbeth* v kontextu Shakespearova díla – o genezi tohoto dramatu, jeho struktuře apod. Dále se budeme zabývat překlady *Macbetha* do češtiny, přičemž bude hlavní pozornost věnována překladu nejstaršímu a jeho srovnání s novodobým překladem Jiřího Joska. Nebudou opominuty osobnosti překladatelů a informace o jejich překladatelských aktivitách.

Komparace překladů vychází z nejstaršího českého překladu *Macbetha* od Karla Ignáce Tháma, který bude nutno nejprve transkribovat. Z tohoto materiálu zamýšlíme pořídit edici opatřenou ediční poznámkou, přičemž vše použijeme jako přílohu. Není nám totiž známo, že by byl Thámův překlad v minulosti transkribován, a proto se domníváme, že by se mohl stát užitečným materiálem pro jeho četbu, popř. jeho další zkoumání. Nezamýšlíme srovnávat anglický originál s českými překlady, což ale neznamená, že bychom s originálem nepracovali. Chceme srovnat především chronologii událostí v dramatu *Macbeth* a pro tento úkol nám bude sloužit Joskův překlad jako referenční. Pokud bychom srovnávali i další aspekty Shakespearova díla, budeme nahlížet do originálního znění, které dvojjazyčné vydání z roku 2005 obsahuje. Budeme postupovat po jednotlivých scénách a výsledky budeme prezentovat v odstavcích, které budou scénám odpovídat svým nadpisem. Vycházíme z dostupných vydání, popřípadě z textově spolehlivých elektronických edic. Pokud jde o recepci *Macbetha* v českém divadelním prostředí, je jí věnována samostatná kapitola. Pokud to bude možné, vyhledáme v dobovém tisku recenze, a další informace týkající se divadelních představení *Macbetha*. V ikonografické příloze práce předkládáme snímek konvolutu raně obrozenských dramatických překladů a titulního listu Thámova překladu *Macbetha*.

2. William Shakespeare

2.1. O Williamu Shakespeareovi

O Williamu Shakespeareovi shromáždili shakespearovští vědci dlouholetou prací množství nesporných faktů. Existují ale otázky, které nejsou dosud uspokojivě zodpovězeny.

William Shakespeare se narodil ve středoanglickém venkovském městě Stratfordu nad Avonou a byl pokřtěn 26. dubna 1564 v místním gotickém kostele. Shakespeareovi rodiče bydleli v Henley Street v domku, který dodnes stojí, je zrekonstruován a slouží jako moderní knihovna. Williamův otec John Shakespeare se živil jako rukavičkář, svého času byl členem městské samosprávy, v roce 1568 se stal rychtářem. Matka pocházela ze staré zemanské rodiny Ardenů, která klesla do selského stavu. Původní statek Ardenů je dnes proměněn v další shakespearovské muzeum. Shakespeareovi měli celkem osm dětí, přičemž William byl nejstarší, protože dvě z jeho sester zemřely před jeho narozením.

Shakespeare se oženil v roce 1582, čili ve svých osmnácti letech; za manželku si vzal o osm let starší Annu Hathawayovou. Za šest měsíců po svatbě se jim narodila dcera Zuzana a v roce 1585 ještě dvojčata – Judita a Hamnet, který zemřel roku 1596 ve věku 11 let.

William Shakespeare odešel do Londýna za prací v době, kdy jeho otce postihly finanční problémy, pro své dluhy byl John Shakespeare dokonce uvězněn. Rodinu (rodiče, žena, děti) navštěvoval William zpočátku jednou ročně, později jsou jeho návraty domů častější. Shakespeareovo působení v Londýně je zaznamenáno již v roce 1592. V této době dosáhl již jistých úspěchů jako herec i jako dramatik a po zásluze se mu dostávalo obdivu i závidí. Jako herec vydělával víc peněz než psaním poezie. Kritika přišla ze strany Roberta Greena, který herce nazývá „tatrmany, ozdobené našimi barvami“ a jednoho z nich „splhavcem, přikrášleným naším peřím“. Spolu s parodií na blankvers z dramatu *Jindřich VI.* bylo jasné, o koho se jedná. V roce 1593 vyšla Shakespeareovi lyrickoepická báseň s názvem *Venuše a Adonis* věnovaná hraběti ze Southamptonu. O rok později Shakespeare publikuje další báseň, *Znásilnění Lukrécie*.

Postupně poznal charakter vyšší společnosti, která pod pozlátkem skrývala nevědomost, špatnosti a zvrácenost. Své dojmy z Londýna vtělil Shakespeare do svých básní, scén a postav v dramatech. Postavy jeho her nejsou jen historickými postavami, jsou i Shakespeareovými současníky. Hamlet je nejen zádumčivý princ středověké dánské kroniky, ale i humanistický myslitel, který se vzpírá bezostyšnosti samozvaného nového krále, svévoli úřadů apod. Ze

Shakespearových her přímo čiší duch anglické renesance, ať hrdinové prožívají svoje lásky, nebo dobrodružství ve Středomoří, Francii nebo na ostrově v Atlantiku. Třeba v *Benátském kupci* vycítíme, že doba byla nabitá duchem odvážného podnikání, finančních spekulací, dalekých plaveb, závratných kariér i naprostých krachů.

Relativně významným datem v Shakespearově životě je rok 1597, kdy ve Stratfordu koupil největší dům (ve Stratfordu zvaný New Place). Jednak tím ukázal, jak se mu dařilo v Londýně, jednak projevil svou finanční obratnost.

Herecká společnost lorda komořího, ač nadále nesla jméno svého šlechtického patrona, získávala stále větší podporu ve všech společenských vrstvách, a právě pro ni bylo v roce 1599 vystavěno nové divadlo Globe (Zeměkoule), ve kterém se Shakespeare stává jedním z největších podílníků. V roce 1598 vychází tiskem Shakespearova komedie *Marná lásky snaha* v populárním vydání jako první hra nesoucí na obálce jeho jméno. Shakespeare tehdy spolu s přítelem Benem Johnsonem a dalšími svými současníky vybojoval dramatikům literární uznání. Tento fakt dokládá soudobá kniha z roku 1598 s názvem *Palladis Tamia aneb Pokladnice duchaplnosti*, ve které autor – Francis Meres – vychvaluje Shakespeara jako „sladkého Shakespeara medového jazyka“. Za jeho lyrickoepické básně a „cukrové sonety“ jej má za dědice Ovidiova a za největšího anglického dramatika jak tragédie, tak komedie. Meres v pojednání o Shakespearovi uvádí soupis šesti Shakespearových komedií, šesti tragédií a dalších her do té doby Shakespearem napsaných; díky tomuto soupisu jsme dnes schopni přesněji datovat jednotlivé hry.

Shakespearův otec John umírá v roce 1601. Na stáří si v lecčem polepšil – zřejmě syn mu dopomohl k nejnižšímu společenskému titulu „gentlemana“ a k vlastnímu erb. Shakespeare ve Stratfordu kupuje další pozemky (polnosti za 320 liber šterlinků) a budovy. V Londýně přechází se svou společností pod patronát nového krále Jakuba I. Stuarta a v roce 1608 se stává podílníkem druhé londýnské scény, krytého a luxusnějšího divadla U Dominikánů (Blackfriars). Mezitím se ve Stratfordu vdává jeho starší dcera Zuzana. Bere si ji místní doktor Hall, mají spolu dceru Alžbětu, která byla jedinou vnučkou W. Shakespeara narozenou za jeho života. Sedm let po smrti Shakespearova otce (roku 1608) umírá Williamova matka. Již v roce 1604 se Shakespeare vzdává herecké činnosti a pobývá více ve Stratfordu nad Avonou se svou rodinou nežli v Londýně. Následujících deset let se vrací domů častěji, aby se v roce 1614 nadobro usadil ve svém rodišti ve Stratfordu. Tam už nepsal žádná dramata. Celkem sepsal za svých tvůrčích 25 let třicet dvě divadelní hry, která považoval za svůj hlavní prostředek k vydělávání peněz. Soudobá veřejnost tyto hry cenila na jevišti, ale mimo ně je

příliš neuznávala. Shakespeare byl v Londýně i ve svém rodném městě vážen svými spoluobčany, ale nikdy se neangažoval ve věcech veřejných.

Jeho druhou dceru si vzal příslušník nižší šlechty, vinař a vinárník Thomas Quiney, v roce 1616. Tato velká událost se stala jen několik týdnů před dramatikovou smrtí. Několik týdnů po dceřině svatbě píše Shakespeare svou závěť a umírá 3. května roku 1616 ve věku 52 let. Tým rok je posledním rokem života i pro jiného velkého literáta té doby – Miguela de Cervantes. Shakespeare zemřel ve svém rodném městě a je pohřben v místním kostele sv. Trojice, v němž byl před 52 lety pokřtěn. Znáмым faktem je, že na jeho náhrobní desce je verš v tomto znění: „Pro Ježíše Krista, příteli, přej klidu tomuto popeli; blažen, kdo nehne rovem tím, proklet, kdo sáhne ke kostem mým.“ Fotografie náhrobní desky je k nahlédnutí v přílohách této bakalářské práce. O smrti Shakespeareově se v Londýně dověděli až po pohřbu. Zřejmě proto, že pohřeb se konal již za tři dny po dramatikově úmrtí a informace se nešířily takovou rychlostí, jakou se šíří dnes.

Shakespearova díla za jeho života vycházela ve vydáních, která nazýváme kvartová – takto vycházela jeho díla jednotlivě. Po Shakespeareově smrti vyšlo jeho dílo souborně v roce 1623. Toto souborné vydání označujeme jako vydání foliové, a to podle formátu tisku. V úvodu tohoto prvního foliového vydání je předmluva Shakespearova londýnského přítele Johnsona, který odmítá a nepřipouští pochyby ohledně původnosti Shakespearových prací. Foliová vydání v 17. století vyšla celkem čtyřikrát.¹

¹ Stříbrný, Z. *William Shakespeare*. Praha: Orbis, 1964, s. 5–19.
Janko, J. *Shakespeare, jeho život a dílo*. Praha: J.Otto, 1909, s. 25–46.

2.2. Geneze tragédie Macbeth

Pokud bychom měli hledat zdroje, ze kterých William Shakespeare vycházel, když psal *Macbetha*, narazili bychom na dva příběhy, které vzájemně zkombinoval a tyto příběhy doplnil vlastními inovacemi..

Zdrojem těchto příběhů se dramatikovi staly v Británii populární Holinshedovy *Kroniky Anglie, Skotska a Irska* vydané v roce 1577 a 1587. Prvním příběhem, který je v *Macbethovi* uplatněn, je vyprávění o šlechtici Donwaldovi, který pro svou ctižádost a na naléhání manželky nechává zabít krále Duffa, poté zabije komorníky a obviní je z kralovraždy.

Shakespeare přebírá z *Kroniky*... též druhý příběh o králi *Macbethovi* a s ním řadu detailů, například setkání *Macbetha* a *Banqua* s čarodějnicemi nebo rozhovor *Macduffa* s *Malkolmem*. Rozdíl už je ale v tom, že v *Kronice*... *Macbeth* vyhraje bitvy v delším období, kdežto v *Shakespearovi Macbeth* vykoná své činy v jediném dni. Dalším rozdílem mezi *kronikou* a *Shakespearovou tragédií* je motivace k vraždě. *Kronika* sděluje, že *Macbeth* s *Banquem* zabili krále *Duncana* pro jeho neschopnost, naproti tomu *Shakespeare* použil jako motiv k vraždě ctižádost. *Shakespeare* nechává vraždit jen *Macbetha* v součinnosti s jeho manželkou. *Banquo* se této vraždy v příběhu nezúčastňuje, protože patřil do rodu *Stuartovců*, a vzhledem k tomu, že vládl *Jakub I. Stuart*, bylo žádoucí *Banqua* nezapojit do této akce. Navíc se tím upíná veškerá pozornost na ústřední postavu.

V *Kronice*... *Macbeth* deset let spravedlivě kraluje, ale pak po proroctví jakési čarodějnice nechá zabít *Banqua*, nastolí teror a začne okrádat a likvidovat skotské šlechtice. Nejvíce je *Macbethem* pronásledován *Macduff*, který odmítl budovat s *Macbethem* hrad *Duncian*. Když *Macbeth* zjistí, že *Macduff* usiluje v *Anglii* o podporu pro svržení krále, nechá obklíčit jeho hrad a povraždit jeho celé osazestvo.

Macbeth v *Shakespearově tragédii* je vyličen jinak. Po vítězné bitvě pod královou korouhví se (po věštbě čarodějnic) odhodlá ke kralovraždě. Uvědomí si, co způsobil, a dál už jenom vrší jednu násilnost za druhou. Ví, jak chutná moc, ví, jak mnoho je v sázce a snaží si zachránit hlavu.

Macbeth je tragédií charakteru. V analýze hry, kterou uskutečnili *Alexander Pope* a *Samuel Johnson*,² je cílem zjistit, do jaké míry je důležitá a stěžejní *Macbethova* ctižádost. Podle *Johnsona* je *Macbeth*, honosící se svou statečností v boji, zcela zhanoben. Podobně jako

² *Macbeth*. [Online: cit. 10. 12. 2010]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Macbeth>.

v Richardu III., ovšem bez zvráceně přitažlivé nevázanosti, se Macbeth brodí krví až do svého definitivního pádu. Kenneth Muir píše: „Macbeth nemá sklon k vraždě, má jen velké ambice, přičemž se vražda zdá jako menší zlo, než nedosažení koruny.“³ Macbeth prostě podléhá pokušení, které je silnější než on, a tím spouští lavinu násilí a jeho následků.

V této Shakespearově hře se odehrává základní drama „v hlavě“ ústřední postavy. Skoro bychom mohli parafrázovat Shakespearova Hamleta, který si pokládal otázku: „To be or not to be?“ – „Být nebo nebýt?“ V této situaci by bylo možno říct: „Zavraždit krále a splnit proroctví čarodějnic, nebo neavraždit a proroctví nesplnit?“ Macbeth jde svému „štěstí“ naproti.

Shakespeare otevírá téma nejednoznačnosti. Hned na začátku čarodějnice volají: „Děs je krása, krása děs!“ Jiří Josek, překladatel Shakespeara, píše: „Protiklady splývají, nepřirozené se stává přirozeným, muž je obviňován ze zženštilosti a žena se chce svého ženství zbavit, zdání se stává skutečností a skutečnost zdáním. Stejně jako Duch zjevený Hamletovi může být pouhou chimérou, mohou být i čarodějnice, které Macbethovi vyjevují královskou budoucnost, pouze výplodem jeho fantazie zjitřené triumfálními pocity vítěze.“⁴

³ *Macbeth*. [online: cit. 10. 12. 2010]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Macbeth>.

⁴ Shakespeare, W. *Macbeth*. (př. Jiří Josek) Praha: Romeo, 2005. –

Macbeth. [online: cit. 10. 12. 2010]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Macbeth>.

3. Překladaelé

3.1 Generace překladaelů

Překládání anglických, ale i německých, italských a jiných dramát bylo v českých zemích vždy oblíbeným způsobem obohacování dramatické tvorby. Když se v dobách národního obrození začalo konstituovat divadlo, překládání her se stalo častou praxí. Více o tomto tématu pojednáme v kapitole divadlo.

V našem zkoumání nejstarších překladů musíme určit časový interval, od kdy do kdy můžeme o nejstarších překladech uvažovat. Jako nejvhodnější se nám jeví koncepce navržená v projektu Kapradí⁵ Pavlem Drábkem, totiž členění na sedm překladaelských generací.

První generací nazýváme nejstarší české překladaele Shakespearových prací, mezi něž patří Karel Hynek Thám, Josef Kajetán Tyl, Josef Jiří Kolár. Práce těchto překladaelů jsou nejrozšířenější. (Mezi další překladaele té doby uvedme například Michala Bosého, F. J. Fischera nebo H. Kuklu.)

Druhá generace od poloviny 19. století zahrnuje Františka Douchu, Jana Josefa Čejku, Ladislava Čelakovského, Jakuba Malého. Podle mého názoru by tam časově spadat i Josef Jiří Kolár, kterého projekt Kapradí řadí do první generace.

Třetí generaci z přelomu 19. a 20. století tvoří Josef Václav Frič, Jaroslav Vrchlický a Josef Václav Sládek.

Ve čtvrté generaci se dostáváme již na počátek dvacátého století, překladaeli jsou Otokař Fischer, Antonín Fencel a Bohumil Štěpánek.

Pátá generace překládala v polovině 20. století, patřili mezi ně Erik Adolf Saudek, Jiří Valja, František Nevrla a Otto František Babler. Nejvíce z této generace přeložil František Nevrla – celkem 37 Shakespearových děl.

Šedesátá a sedmdesátá léta 20. stol. patřila šesté generaci, do které se řadí Aloys Skoumal, Zdeněk Urbánek, Josef Topol, Václav Renč a Břetislav Hodek.

Generací sedmou je současná překladaelská generace. Mezi jejím představiteli najdeme Aloise Bejblíka, Martina Hilského, Jiřího Joska, Milana Lukeše nebo Antonína Přídala.

⁵ Pavel Drábek. *Knihovna překladů raného anglického dramatu*. [online: cit. 10. 12. 2010]. Dostupné z WWW: <http://www.phil.muni.cz/kapradi/>.

3.2 Generace 1

František Josef Fischer

Nevíme o něm mnoho. Podle dostupných informací byl aktuárem pražské knižní cenzury, kde zastával funkci pomocníka svého nadřízeného, cenzora Seibta. V sedmdesátých letech 18. století se začal angažovat v divadelní branži. Nejprve adaptoval čtyři Shakespearovy hry „pro pražské divadlo“. Poté se začal realizovat i přímo na jevišti – jako herec. Jeho manželka byla také herečkou. V roce 1788 se stal členem Wahrovy divadelní společnosti v Praze. Na začátku devadesátých let působil ve Výmaru jako režisér a v roce 1799 pracoval jako ředitel divadla v Inšpruku. Víme dokonce o jeho korespondenci s J. W. Goethem, kterému popisoval svoje problémy s divadlem. Divadlo, ve kterém pracoval jako režisér, mělo sice hlavní scénu ve Výmaru, ale hrálo i v Erfurtu a Lauchstädtu. V roce 1792 se v repertoáru divadla objevila Leasingova *Emilie Galotti*, Shakespearův *Makbeth* a *Král Lear*. Jestli to byl *Makbeth* ve Fischerově vlastní úpravě, to se můžeme jen domýšlet, nicméně je to velmi pravděpodobné. Goethe o něm v autobiografickém díle říká: „Ale i tomu muži, jenž nám pomáhal založit divadlo, zachováme vděčnou vzpomínku.“ Thám vycházel z Fischerova překladu, proto se o F. J. Fischerovi zmiňujeme.⁶

Karel Ignác Thám (1763–1816)

Byl bratrem dramatika a herce Václava Tháma. Po studiu na pražském akademickém gymnáziu vystudoval filozofii a dosáhl doktorátu. Pracoval v pražské knihovně, kde sepsal katalog starších českých literárních děl a český jazyk ho zaujal. Roku 1803 začal vyučovat český jazyk na gymnáziu. Stálé místo nedostal, a tak odešel do Vídně. Ani tam se mu nedařilo, a tak se vrátil do Čech – bez peněz a nemocný. Po zbytek života žil z podpory svých přátel.⁷

Na jeho překladatelské dílo je nahlíženo různě. Arne Novák⁸ připouští, že „pro nedostatek náležitě průpravy vědecké se octl s Dobrovským v ostré polemice“, ale jinak „s opravdovým nadšením vlastence obhajoval český jazyk, s dobrým pochopením sloužil potřebám lidovým

⁶ Fischer, O. *Makbeth v Čechách*. In: „K dramatu: problémy a výhledy“ Praha: Grosman a Svoboda, 1919. s. 227–254.

⁷ Kol. autorů. *Panorama české literatury*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2008 (DVD).

⁸ Novák, J. V., Novák, A.: *Přehledné dějiny literatury české*. Olomouc: R. Promberger, 1939 s. 243.

překlady divadelních her i poučnými spisky“. Otokar Fischer⁹ hodnotí konkrétní překlad a rozhodně není spokojen s jeho kvalitou. Věťami „Shody s F. J. Fischerem bijí do oka, netřeba se déle zdržovati při ději. Thámův *Makbet* nevyrovná se zdaleka jeho *Loupežníkům*“ nebo „Překládati však Shakespeara podle špatného zpracování, to nesvědčilo ani o širokém rozhledu ani o vysokých cílech“ hodnotí překlad, ale přiznává, že „zásluhu o český jazyk Thámovi upřít nelze“ a „*Makbet* je vůbec prvé, z originálu přeložené drama Shakespearovo, jež se dostalo na české jeviště (20. ledna 1839), a co více, *Makbethem* poprvé přišel Shakespeare – byť oklikou a ve zkomolené podobě – do českého písemnictví. To bylo r. 1786, přičiněním K. H. Tháma...“ Tak jako tak Thám zůstává prvním překladatelem, byť neumělého a nedokonalého, Shakespearova *Makbeta* do češtiny.

Josef Jiří Kolár (1812–1896)

Josef Jiří Kolár, vlastním jménem Kolář, se narodil v rodině obchodníka, vystudoval gymnázium, ale medicínu nedokončil. Poté byl zaměstnán jako šlechtický vychovatel, poznal západ Evropy a naučil se jazyky. Po návratu z cest se stal hercem v Kajetánském a Stavovském divadle. Účastnil se v roce 1848 politického dění na straně radikálních demokratů. Mezi lety 1866 a 1873 byl režisérem činohry v Prozatímním divadle. Právě v roce 1873 byl z místa odvolán. Přechodně byl dramaturgem Národního divadla. Zemřel v Praze.¹⁰

Provozoval mnohé kulturní aktivity, nejvíce ale vynikal v herectví. Kolár, údajně mohutné postavy a hlasu, ztělesňoval postavy her někdy až groteskně a jízlivě sarkasticky. Víme, že si zahrál i v *Macbethovi* postavu Makduffa. Mezi jeho konkurenty v oblasti překládání patřil mimo jiné i Jakub Malý, řazený do druhé generace shakespearovských překladatelů.¹¹

J. J. Kolár skládal básně, psal romány a dramata, byl novinářem. Mezi jeho dramata patří například *Monika* (1846) ze začátku třicetileté války, *Žižkova smrt* (1850) aplikující ideje roku 1848 na husitství, *Pražský žid* (1871) a další. V roce 1879 vyšla sbírka jeho básní, o které Arne Novák říká, že „vyčerpávají se křivolakými nápady a hranatou neomaleností, obřezají tyto rysy ve světle nejméně příznivém“.¹² Mezi jeho romány patří například *Muzikanti čili Ďábel ve fraku* (1867) s dějem zasazeným do přítomnosti.¹³

⁹ Fischer, O., c. d., s. 239–254.

¹⁰ Kol. autorů. *Panorama české literatury*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2008 (DVD).

¹¹ Novák, J. V., Novák, A.: c. d. s. 390.

¹² Tamtéž s. 578.

¹³ Kol. autorů. *Panorama české literatury*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2008 (DVD).

Josef Kajetán Tyl (1808–1856)

Tyl se narodil v Kutné Hoře v rodině krejčího. Studoval na akademickém gymnáziu v Praze a v Hradci Králové. V Hradci byl jeho profesorem V. K. Klicpera, u kterého po dobu studií bydlel. Poté Tyl pokračoval ve studiích na filozofické fakultě v Praze, ale velice brzo studií zanechal a přidal se ke kočovnému divadlu, které brázdilo jižní a západní Čechy. Vystupoval i na zahraničních scénách (severní Itálie, Bavorsko, Sasko...) a roku 1831 se vrátil do Čech. Dostal místo vojenského účetního, a díky tomuto stálému zaměstnání se mohl věnovat ochotnickému divadlu, překládání a dramatickému spisovatelství a dalším činnostem.

Mezi léty 1835 a 1837 byl ředitelem českého ochotnického Kajetánského divadla. V roce 1842 opustil místo vojenského účetního a stal se režisérem divadla v Růžové ulici. Od roku 1846 pracoval jako dramaturg českých her ve Stavovském divadle. Během revolučního roku 1848 byl zvolen poslancem říšského sněmu. Po porážce revoluce byla Tylovi v roce 1851 odňata divadelní licence a jeho český herecký soubor se rozpadl. Do smrti se živil jako kočovný herec a předčasně zemřel na pracovní vyčerpání a následky hmotné bídy.

Redaktorskou činnost J. K. Tyl vyvíjel od roku 1833 v časopise Jindy a nyní, jenž následujícího roku přejmenoval na Květy české, roku 1835 upravil tento titul na Květy. Z Tylova pera pochází velké množství slovesných děl, a to jak prozaických a dramatických, tak i publicistických – jsou to např. hry *Strakonický dudák* (1847), *Pražský flamendr* (1846), povídky *Chudí lidé* (1849), *Proč jsem Čechem* (1836)). Z Tylovy frašky *Fidlovačka* pochází text a Škroupův nápěv státní hymny České republiky. Užíval řady pseudonymů, například M. Horský, Horník, Mírumil Kutnohorský, Jan Vítek apod.¹⁴

H. Kukla

Kukla je jméno, či spíše pseudonym překladatele, jehož rukopisný překlad *Macbetha* byl nalezen v archivu Národního divadla. Nevíme, o koho se jednalo. Objevila se tvrzení, že by se mohlo jednat o Tylův překlad, zvláště proto, že Tyl používal pseudonymu –H. Nicméně srovnáním rukopisů vyšlo najevo, že styly písma jsou hodně odlišné na to, aby se jednalo jednoho pisatele.¹⁵

¹⁴ Kol. autorů. *Panorama české literatury*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2008 (DVD).

¹⁵ Shakespeare, W. *Kupec z Wenedyku nebo Lásky a přátelství, Makbet, Wůdce Šottského Wojska (Dvě rokokové povídky ze Shakespeara)*. Praha: Čs. divadelní a literární jednatelství, 1954.

Bohuslav Křížák (1780–1847)

Vlastním jménem Michal Bosý. Pseudonymem Bohuslav Křížák podepisoval své články zasílané do Květů. Byl pedagogem, evangelickým farářem, básníkem, prvním slovenským překladatelem Shakespeara, polyhistorem. Vynikal širokým filozofickým vzděláním, encyklopedickými znalostmi. Již na studiích se zajímal o Shakespeara. Přispíval do časopisů Slovenský pozorník a Slovenské pohľady. Vrchol jeho tvorby je spatřován v překladech Shakespeara – *Hamlet*, *Makbet* a *Dva veronští páni*. Podle svého mínění překládal do slovenštiny, spíše než slovenština je to ale slovakizovaná kralická bibličtina. Ukázky Křížákových překladů vyšly v almanaších i různých časopisech.¹⁶

¹⁶ Marta Mikitová. *Gemer-január 2009-výročia osobností*. [online cit. 17. 3. 2010]. Dostupné z WWW: <http://www.dobos.revuca.net/gemer/vyrocia0901.htm>.

4. Překlady použité pro divadla a jejich realizace

České překlady Shakespearova *Macbetha* a vůbec všechny české divadelní překlady měly svůj konkrétní cíl. Tehdejší rozvoj českého divadla v době osvícenských reforem byl limitován nedostatkem českých divadelních her, proto jednak vzniká původní česká dramatická tvorba, jednak se překádají hry cizí.¹⁷ K prvním českým překladům vrcholné evropské dramatiky náležejí Shakespearův *Makbet* a Schillerovi *Loupežníci*, přeložení Karlem Ignácem Thámem.

O tom, že Thámův *Makbet* vyšel v roce 1786, není pochyb – to je určeno vročením na tisku Thámova překladu. Problém nastává, položíme-li si otázku, zda a kdy byl Thámův *Makbet* hrán v divadle. Zde jsou data sporná. Antonín Fencl ve svém článku v Časopise pro moderní filologii odkazuje na noviny Prager Oberpostamtszeitung, v nichž Oscar Teuber tvrdí, že *Makbet* byl odehrán 17. února 1793. Uvádí také, že divadelní soubor měl v sezoně 1790–1791 nastudovány Shakespearovy hry *Hamlet* a *Makbet*, přičemž *Hamlet* byl zřejmě provozován na jevišti dříve nežli *Makbet*. Tragédie *Makbet* hraná 17. února 1793 byla zřejmě reprizována. Pro tuto hypotézu mluví i úřední akta.¹⁸ V roce 1790 se zjistilo, že Thám neměl pro své dva překlady cenzurní osvědčení, a proto měl popotahování s úřady. Thám se hájil tím, že cenzurní osvědčení měl zajistit vydavatel, v tomto případě Jan Ferdinand Schönfeld. Ten toto obvinění odmítl. Spor skončil tak, že neprodaným knihám z celkového počtu 500 kusů byl vytržen titulní list, načež byly prodány jako makulatura. K velké škodě však nedošlo, protože z celého nákladu 500 kusů zbylo za čtyři roky pouhých pět kusů, které se musely takto znehodnotit – z toho plyne úspěch edice překladu *Makbeta*. V úředních aktech se mluví nejen o úspěšném prodeji knihy, ale také o provozování této hry, která tak měla vlastně být pro potřeby divadla použita již před rokem 1790, tzn. že hypotéza o reprízování hry v roce 1793 se jeví jako víc než pravděpodobná. V aktech se dále píše, že hra měla být provozována „na všech pražských divadlech“, což by znamenalo, že byla jistě hrána v Boudě, dále v hyberském divadle a dost možná i v divadle Nosticově.¹⁹

Dalším překladem realizovaným na jevišti by měl být Tylův *Makbet*, jehož rukopis se ale nedochoval, a proto je dalším překladem tohoto dramatu, který byl uplatněn na divadelní scéně, překlad Josefa Jiřího Kolára *Makbet aneb Proroctwj čarodějnic*. Jeho premiéra se

¹⁷ Kol. autorů. *Dějiny českého divadla II*. Praha: Academia, 1969.

¹⁸ Vondráček, J. *Bouda*. Praha: Čs. divadelní a lit. jednatelství, 1953.

¹⁹ Shakespeare, W. *Kupec z Wenedyky nebo Lásky a přátelství, Makbet, Wůdce Šottskeho Wojska (Dvě rokokové povídky ze Shakespeara)*. Praha: Čs. divadelní a literární jednatelství, 1954. s. 114.

konala 20. ledna 1839 ve Stavovském divadle. Z pozvánky se nedovídáme, v kolik hodin představení mělo začínat. Předpokládáme ale některou odpolední hodinu. Hra byla provázena scénickou hudbou kapelníka Eduarda Tauwitzze. Kolár nejenže hru přeložil, ale také si v ní sám zahrál Makduffa.

Hra byla nastudována tak, aby se vměstnala do dvouhodinového intervalu, který byl pro česká představení o nedělích určen. Ve hře, ačkoli byla přeložena již z originálního anglického textu, se Kolár nezřekl německých vzorů. Vybral si překlad dobově nejzdařilejší, a to Schillerův. S materiálem nakládal různě, v ději učinil málo úprav, zato v textu užíval výrazy, kterými podporoval jeho teatrálnost. Role Makbeta připadla tehdy zkušenému herci Josefu Grabingerovi a role Lady Makbetové byla přidělena Anně Manetínské, která se později stala manželkou Josefa Jiřího Kolára. Kritika k danému představení zaujala vcelku pozitivní postoj, zvláště byla oceněna představitelka Lady Makbetové, která dokonce svým hereckým výkonem předčila i herce ústřední role Josefa Grabingera. Chladněji se již stavěla kritika k podání Makduffa, který prý předváděl „divou vášeň“, ač měl dle kritikova názoru v něm „pouze šlechetný cit panovati měl“. Dokonce i k překladu se kritik vyjádřil slovy, že „zdařilým nazvati by se mohl, kdyby řeč dosti plynná byla... mnohé periody příliš dlouhé pro nedosti důsledné sestavení slov byly těžce k srozumění“. Nakonec si klade recenzent v České včele, Klement Püner, otázku, zda nesrozumitelnost byla zaviněna špatnou interpretací, ji způsobil nekvalitní překlad. Názor dobové kritiky nemůžeme ověřit, protože Kolárův překlad Makbeta vychází až v roce 1869, a to již v pozměněné podobě.²⁰

Toto představení nebylo již reprizováno, a tak dalšího představení se *Makbet* od Jiřího Kolára dočkal až v roce 1852. Konkrétně dne 8. února se *Makbet* v upraveném, čili zrevidovaném a vylepšeném překladu objevuje na české scéně. O tomto představení se dovídáme z časopisu Lumír ze dne 12. února 1852. Zakladatel Lumíra Ferdinand Břetislav Mikovec, divadelní kritik i autor, uvádí, že titulní roli nehrál již Josef Grabinger, ale Josef Chauer. O Chauerovi Mikovec píše: „On pojal Makbetha co charakter hrdinský, velikánský, jen že se mu hmotné síly nedostávalo k zevnějšímu vyvedení, což hlavně příčinou jest, že účinek hry p. Chaurovy se nevyrovnal jeho vůli a namáhání.“ Dále mu není po chuti znázornění Bankova ducha a Makbetovy dýky. Když se vyjadřuje k Lady Makbetové, je zaujat původností představení této role, která se odlišuje od ostatních představitelk svou ženskostí a měkkostí. Chvála patří podle F. Mikovce ještě ráznému a ohnivému představiteli Makduffa, kterého by kritik rád viděl jako Makbeta, a to pro jeho herecké kvality – „co by

²⁰ Shakespeare, W. c. d., s. 115–124.

předce vynikalo nad slabé Makbethy, jaké v Praze vůbec viděti jsme zvykli“. Ani k ostatním postavám nemá Mikovec zvláštní výhrady. Zkrátka až na určité nesrovnalosti je představení kladně hodnoceno.²¹

Na scéně se dostalo Kolárovi soupeře, kterým nebyl nikdo jiný než Karel Šimanovský, který se ujal většiny rolí shakespearovského repertoáru po dobu, kdy J. J. Kolár opustil české jeviště (1864–1867). V *Makbetovi* se Šimanovský realizoval ještě před Kolárovým dočasným odchodem. Roli Lady Makbetové obdržela Marie Lipšová. Na tyto personální změny a z nich vyplývající změny hereckých výkonů přela kritika chválu. Konkrétně na vystoupení, které se konalo 21. února 1864, psal kritiku sám Jan Neruda do Hlasu a byl potěšen skutečností, nenadsazeností a střízlivostí podání Lady Makbetové.²²

Tolik k prvním českým divadelním představením *Makbeta*. Pokud bychom chtěli být důslední, měli bychom ještě připomenout ukázkou překladu od Bohuslava Křižáka otištěnou v Květech.²³ U tohoto překladu ovšem není známo, že by se kdy inscenoval.

²¹ Mikovec, F. B. *Z Prahy*. In: „Lumír 2/1852“ Praha, 12. 2. 1852 s. 45–47.

²² Shakespeare, W. c. d., . s. 130.

²³ *Wýgevy kauzedlné z Makbeta, tlumačeného od Bohuslava Křižáka*. In: Příloha ku Květům. 29. 7. 1841.

5. Edice českých překladů Shakespearovy tragédie Macbeth

5.1 Ukázky překladů uveřejněné v časopisech

V příloze ke Květům byla dne 29. července 1841 otištěna ukázka překladu Macbetha z pera Bohuslava Křižáka.²⁴ Vychází pod názvem *Wýgevy kauzedlné z Makbeta, tlumačeného od Bohuslava Křižáka* a je opatřen důsledným poznámkovým aparátem. Tato ukázka je v rozsahu čtyř výjevů ze tří různých jednání. Podle dostupných informací překlad nebyl nikdy knižně vydán, pravděpodobně nebyl ani dokončen. Redakce ke článku poznamenává, že Křižákova práce na překladu *Macbetha* není na škodu, ačkoli byl *Macbeth* nedlouho před tím přeložen i Josefem Jiřím Kolářem. Zároveň redakce vyzývá všechny, kteří jsou básnický nadaní a ovládají anglický jazyk, aby přispěli překladateli svými připomínkami.

5.2 Vydání jednotlivých překladů

F. J. Fischer vydal svůj překlad Macbetha pod názvem *Makbet, Trauerspiel nach Shakespear fürs deutsche Theater* v Praze v roce 1777. Nešlo o překlad z originálu, Fischer zřejmě vycházel ze starší německé úpravy Wiederlandovy, který ji uzpůsobil pro své německé publikum co do počtu postav (vypustil dokonce i krále Dunkana) a scén (dvacet šest scén zredukoval na pouhých deset). A samozřejmě hru upravil v osvícenském duchu. Tento překlad je německý, uvádíme ho pro úplnost.²⁵

Makbet, Wůdce Šottského Wogska

Tuto položku zařazujeme do seznamu překladů, i když se vlastně o překlad dramatu nejedná. Jedná se o beletrizované drama, které vyšlo spolu s *Kupcem z Wenedyku*. Byl-li anonymním beletrizátorem těchto Shakespearových her . vydavatel, nebo jiná osoba to není jasné. Vydal je Ignác Vojtěch Hilgartner v Jindřichově Hradci v roce 1782. Novodobé vydání těchto próz bylo opatřeno podtitulem *Dvě rokokové povídky*.²⁶

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Kol. autorů. *Dějiny českého divadla II*. Praha: Academia, 1969. s. 56.

²⁶ Shakespeare, W. *Kupec z Wenedyku nebo Lásky a přátelství, Makbet, Wůdce Šottského Wojska (Dvě rokokové povídky ze Shakespeara)*. Praha: Čs. divadelní a literární jednatelství, 1954.

Makbet. Truchlohra w pěti gednánjch, od Šakespearu. W Češtinu wvedená od Karla Hynka Tháma.²⁷

Tento překlad pořídil K. I. Thám roku 1786; jedná se o první český překlad, ovšem s mnoha nedostatky. Vyšel tiskem v Praze u Jana Ferdinanda Schönfelda. Předlohou byla Thámovi německá úprava Shakespearovy tragédie vydaná v roce 1777 F. J. Fischerem, Thám tedy nevycházel z originálního textu. Původně se tvrdilo, že čerpal z Schillerovy adaptace, ale dnes je již dokázáno analýzami a srovnáním, že jeho zdrojem byla již zmíněná adaptace Fischerova.²⁸ Ve fondech Vědecké knihovny v Olomouci je edice Thámova překladu svázána do konvolutu spolu s dalšími dramaty vydanými v téže době, které uvedeme jmenovitě:

- *Albert a Lotte, aneb Ctmost w neywětší nauzy. Weselá hra we dwau gednánjch.* Jedná se o překlad Václava Matěje Krameria hry Salamona Gessnera. Praha 1785
- *Medea. Hra hudební od pana Gottera. Přeložená od Karla Hynka Tháma.* Praha 1787.
- *Laupežnjcy. Smutnohra w pěti gednánjch, od Frydrycha Šillera.* W Češtinu wvedená od Karla Hynka Tháma. Praha 1786.
- *Wděčná dcera. Drammatycká hra w gednom gednánj.* W Češtinu wvedená od Wincencya Haffnera. Praha 1787.

V přílohách této práce jsou obsaženy snímky konvolutu a jednotlivých titulů.

V roce 1839 uplatňuje Josef Jiří Kolár svůj překlad *Makbet, aneb Proroctwj čaroděgnic* v divadle. Jak sám Kolár píše na plakátu svého divadelního představení dne 20. ledna 1839, hru „z anglického gazyka přeložil a pro české divadlo vzdělal“.²⁹ Úplně se ale německých adaptací nevzdal. Druhý, revidovaný překlad spatřil světlo světa v roce 1852 opět na divadelních prknech. Až v roce 1868, tj. téměř třicet let po prvním překladu Kolárova *Makbeta*, došlo na jeho vydání tiskem.³⁰ Předtím byl text Kolárem opět zrevidován, ale

²⁷ *Makbet. Truchlohra w pěti gednánjch, od Ssakespearu. W Česstinu wvedená od Karla Hynka Tháma.* Praha: Jan Ferdinand z Schönfeldu, 1786.

²⁸ Shakespeare, W. *Kupec z Wenedyku nebo Láška a přátelstvo, Makbet, Wúdce Šottskeho Wojska (Dvě rokokové povídky ze Shakespeara).* Praha: Čs. divadelní a literární jednatelství, 1954. s.110

²⁹ Kol. autorů. *Dějiny českého divadla II.* Praha: Academia, 1969. s. 255.

³⁰ Shakespeare, W. *Makbeth.* (př. Josef Jiří Kolár) 1868. [online: cit: 20. 04. 2011]. Dostupné z WWW: <http://www.phil.muni.cz/kapradi/>

přesto s výhradami redakční komise putoval na revizi a úpravu k Jakubu Malému, který byl v té době Kolárovým soupeřem.³¹

³¹ Shakespeare, W. *Kupec z Wenedyky nebo Láska a přátelstvo, Makbet, Wůdce Šottského Wojska (Dvě rokokové povídky ze Shakespeara)*. Praha: Čs. divadelní a literární jednatelství, 1954, s. 131.

6. Komparace Thámova překladu Shakespearovy tragédie Macbeth

s jinými překlady této tragédie

6.1 Východiska pro posouzení Thámova překladu Shakespearovy tragédie Macbeth

Pro účely komparace jsme použili překlad Shakespearova *Macbetha* z první generace překladatelů. Překlad Karla Ignáce Tháma³² je dostupný v prvním vydání ve Vědecké knihovně v Olomouci, jak již bylo výše uvedeno. Po nemožnost vynést exemplář z oddělení starých tisků jsme pořídili jeho digitální kopii, na jejímž základě jsme pořídili transkripci textu. Bohužel ne všechny snímky byly kvalitní, a několik míst v textu nebylo nečitelných. Thámův překlad *Macbetha* z roku 1786 je tištěn frakturou, jak to bylo v té době obvyklé. Jména postav dramatu ponecháváme v původní podobě (Makbet, Lady Makbet...).

Pro komparaci s novodobým překladem jsme zvolili tlumočení Jiřího Joska. Jedná se o dvojjazyčné vydání z roku 2005, kde jsme mohli sledovat i originální znění textu. Joskův překlad pokládáme za velmi kvalitní, nejen pro jeho filologickou přesnost, ale i pro ohled na rýmová specifika anglického originálu. Navíc se jedná o jeden z posledních překladů *Macbetha*, jednou z hlavních předností Joskova překladu je také jeho vydání v podobě synoptické edice. Nekonfrontujeme ovšem Joskův překlad *Macbetha* s překladem Martina Hliského ani jiných překladatelů poslední doby.

6.2 Rozbor Thámova překladu a srovnání s originálem

V tomto rozboru budeme srovnávat první překlad *Macbetha* Karla Ignáce Tháma s překladem Jiřího Joska. Budeme postupovat po jednotlivých scénách neboli po výstupech a samozřejmě se podíváme i na celé dílo, jak jej Thám předložil. Budou nás zajímat jména postav, jakož i to, zda Thám některou postavu nepřidal, nebo zda některou nevyпустиł nebo neudělal jinou změnu. Soustředíme se též na scénické poznámky, kterými je text opatřen – zda se drží originálu, zda neuvádí postavy do jiného prostředí nežli Shakespeare. Ověříme konečně scény neboli výstupy, je-li je dodržen jejich sled podle originálního textu.

Thámův překlad spadá do období klasicismu, které mělo, jako každá epocha, své vlastní názory na překlad. Klasicismus se snažil originál nejen věrně podat, ale i něčím ho obohatit.

³² *Makbet. Truchlohra w pěti gednánjch, od Ssakespearu. W Česstinu vvedená od Karla Hynka Tháma.* Praha: Jan Ferdinand z Schönfeldu, 1786.

Volnost v překládání byla podmíněna omezením, aby překladatel zůstal věrný duchu originálu. A klasicisté považovali svůj vkus za obecně platný, tedy co nevyhovovalo jejich poetice, bylo považováno za méněcenné.³³

S tímto (absolutizací estetické normy) se v Thámově překladu setkáváme, když nacházíme přesuny mezi replikami, změny postav apod. Spíše než klasicistní přístup je uplatňován přístup romantický, který klade důraz na doslovnost překladu.

³³ Levý, J. *České teorie překladu*. Praha: SNKHLU, 1957. s. 66–67.

Jednání první, výstup první

Thám scény dramatu označuje jako výstupy. První výstup se odehrává v suchopáru, což je asi volný překlad pustiny, jak uvádí Josek, nebo pusté krajiny podle Kolára. Tento výjev začíná jednou scénickou poznámkou, kterou Thám rozšířil z „Za scénou bubnování“³⁴ na „Provodí sloty, pak uslyší zvuk bubnů, utiší se“.³⁵ Scénická poznámka „Hromy a blesky“ odpovídá originálu. Ke kouzelnicím Thám přidal i kouzelníky, kteří jsou sice uvedeni mezi postavami na scéně, avšak nemají v ní ani jednu repliku. Thám rozšířil počet kouzelnic na čtyři, což se dozvídáme až v dalším výstupu. Obsah prvního výstupu neodpovídá prvnímu výstupu originálu. Thám totiž vypustil první scénu, kde se scházejí čarodějnice, a také i druhou scénu, kde rozmlouvá král se svými šlechtici – přechází přímo do třetí scény na dvacátý devátý verš. Thámovy kouzelnice verše společně skandují a promlouvají individuálně, naproti tomu Shakespeare jejich projev shrnuje do společného pokřiku. Thám pak blíže specifikuje (v poznámce), že se kouzelnice točí v kole. Thám tedy z osmi řádků originálního textu³⁶ napsal samostatný výstup.³⁷

Jednání první, výstup druhý

Thám ve svém druhém výstupu pokračoval veršem třicátým sedmým třetí scény prvního jednání, tedy přímo navázal dalším veršem. Druhý výstup Thámova překladu je v rozsahu třicátého sedmého verše po osmdesátý sedmý verš. Thám první čtyři výstupy prvního jednání umístil do suchopáru, tedy nerespektoval Shakespearovu představu vřesoviště. K postavám kouzelnic a kouzelníků, Makbeta a Banka přidává zástup blíže neurčených postav a Makbetova nejbližšího – Seytona. Ve výstupu ovšem zástup nepromlouvá, tím spíše ani mlčenlivý Seyton. Makbetova replika: „Takový den, tak ošklivý, a tak krásný spolu ještě sem neviděl.“³⁸ je u Tháma doslovnější nežli Josek. Ten vynechává konec souvětí. Banko se v další replice táže, jak daleko do Forys. Forys odpovídá Shakespearovu jménu hradu Forres. Thám se zde snaží o fonetický přepis vlastního jména, což je patrné nejen u jmen míst, ale i u jmen postav. Demonstruje to například zápis jmen Klámis nebo Kawdor při pozdravu kouzelnic. V šedesátém prvním až šedesátém třetím verši originálu zdraví slovy „Zdar!“ čarodějnice Macbetha. Thám ve svém překladu tuto zdravici slučuje do jednoho řádku textu

³⁴ Shakespeare, W. *Macbeth*. (př. Jiří Josek) Praha: Romeo, 2005, s. 19.

³⁵ *Makbet. Truchlohra w pěti gednánjch, od Ssakespeara. W Česstinu vwedená od Karla Hynka Tháma*. Praha: Jan Ferdinand z Schönfeldu, 1786, str. 1.

³⁶ Shakespeare, W. *Macbeth*. (př. Jiří Josek) Praha: Romeo, 2005, s. 19.

³⁷ *Makbet. Truchlohra w pěti gednánjch, od Ssakespeara. W Česstinu vwedená od Karla Hynka Tháma*. Praha: Jan Ferdinand z Schönfeldu, 1786, str. 1.

³⁸ *Makbet Truchlohra w pěti gednánjch, od Ssakespeara. W Česstinu vwedená od Karla Hynka Tháma*. Praha: Jan Ferdinand z Schönfeldu, 1786, str. 2.

s příslušnou scénickou poznámkou. Další odchylky od originálního textu se Thám dopouští, když závěrečné pozdravení „Banko a Makbete, sláva vám!“ vkládá do úst čtvrté kouzelnice. Shakespeare nechává takto pozdravit první čarodějnici. Druhý výstup potom Thám zakončuje Bankovou replikou: „To byla jejich slova! – Však ejhle, jdou nám naproti.“, tedy veršem osmdesátým sedmým prvního jednání třetí scény Joskova překladu.

Jednání první, výstup třetí

Thám navazuje dále na 87. verš třetí scény, kdy přichází skotský šlechtic Ross. Zde se projevuje další překladatelova změna týkající se jmen. Rosse nahradil Mentet (čili Menteth) a Anguse Katnes (čili Cathness). Snad překladatel k tomuto kroku přistoupil z důvodu snížení počtu postav, ačkoli navýšil počet postav nemajících žádné repliky. Je přidána scénická poznámka k Bankově ve verši sto sedmém. Makbetova replika začínající veršem sto dvacátým sedmým³⁹ obsahuje rozšířenou scénickou poznámku. Shakespearovy poznámky jsou většinou jednoslovné, Thám však tuto poznámku dále rozpracoval s konkrétnější představou o činnosti postavy Macbetha. Banko v další replice mluví k nově přichozím, což Thám poznamenává. Navíc se v poznámce nachází informace o tom, že Makbet čte. Tam, kde Shakespeare píše „Stranou“, Thám překládá obvykle „K sobě“. Konec třetího výstupu Thámova překladu je poskládán ze čtvrté scény. Zde Thám improvizoval, protože vypustil postavu krále a musel zajistit kontinuitu příběhu. Proto následující repliky vkládá do úst postavám, které zbyly na scéně. O králi se zde mluví, dovidáme se informace, které král v originálním textu sám podává. Pro Mentetovu repliku: „V brzce jej dostihnem, nebo jdeme mu vstříc.“ jsme nenašli v originálním textu oporu, stejně jako pro předcházející Makbetovu větu: „Pospěšme ku králi“, Dále pro Makbetovu repliku: „Jest král na cestě? A kam?“ repliku nemáme nikde v originálním textu oporu. Další replika, Mentetova, vychází svou informací o cestě krále z originální repliky Duncanovy, který sděluje, že bude nocovat na Invernessu. Změna Inverness/Juvernes nepředstavuje žádné vybočení z dosavadních úprav vlastních jmen při překladu. V Makbetově následující replice Thám vychází z originální Macbethovy repliky⁴⁰ částečně informací o nutnosti informovat Lady Macbeth o králově návštěvě hradu. Vše ostatní kolem této informace („A kdo – však především jest věc nejpotřebnější, potěšiti ženu mou zprávou o slavném jeho příští“) je překladatelův přídavek. Thám zde totiž vyslal Seytona namísto posla, aby Lady Macbeth předal psaní. Shakespeare se nezmiňuje, že by Macbeth předával komukoli psaní s instrukcemi. V další replice, Mentetově, můžeme nalézt

³⁹ Shakespeare, W. *Macbeth*. (př. Jiří Josek) Praha: Romeo, 2005, s. 25.

⁴⁰ Shakespeare, W. *Macbeth*. (př. Jiří Josek) Praha: Romeo, 2005, s. 29, verš 44.

informaci, kterou podával sám král Duncan: „Théni, synové moji a všichni moji věrní, slyšte, že následník trůnu bude Malcolm, můj syn nejstarší, jehož tímto jmenuji princem cumberlandským.“⁴¹ Mentet se o titulu králova syna zmiňuje ve výčtu osob, které krále doprovázejí na Inverness. Nikde v originále v prvním jednání, čtvrtém výstupu není zmínka o tom, že by Ross nebo kterákoli jiná postava informovali o složení královny skupiny. Pro tuto informaci musel překladatel, aby ji mohl použít již ve třetím výstupu prvního jednání, sáhnout dále do textu dramatu. Poslední replika tohoto výstupu je Makbetova a vychází z Macbethovy originální repliky.⁴² Společná je starost o přípravy hradu a rozloučení. Na konci Makbetovy repliky v Thámově překladu je scénická poznámka o odchodu postav ze scény a Makbetovu setrvání. Tato poznámka připravuje následující, čtvrtý výstup. V originálním textu nezůstává na jevišti nikdo, protože se mění kulisy na scéně.

Jednání první, výstup čtvrtý

Čtvrtý výstup Tháмова překladu je jedním z nejkratších výstupů. Jedná se o jedinou repliku z prvního jednání, čtvrté scény Shakespearova originálu, verš čtyřicátý osmý až padesátý třetí. Shakespeare tuto repliku opatřil poznámkou, že Macbeth je stranou, Thám ji použil pro samostatný výstup. V překladu je zaměněno Cumberlad⁴³ za Rumberland⁴⁴. Zde není jasné, jak k záměně došlo. Buď mohl tuto změnu přenést z německého překladu, nebo se může jednat o Thámovu vlastní úpravu.

Jednání první, výstup pátý

Pátý výstup se kryje svým začátkem se Shakespearovým originálem. Začíná scénickou poznámkou, kde se oproti originálu uvádí místnost na Macbethově hradě, specifikuje i Lady Macbeth a podává informaci o poloze Seytona v místnosti. Téměř celý pátý výstup vyplňuje Lady Macbeth čtením dopisu. Pokud si pozorně pročítáme originál a srovnáváme jej s Thámovým překladem, přicházíme na to, že Thám provedl změny v logice a posloupnosti událostí konce čtvrté a páté scény. V originále se Macbeth rozloučí s Duncanem a vyšle posla, který spěchá do hradu informovat Lady o přenocování krále. A pravděpodobně ještě někdy předtím Macbeth píše dopis, který Lady v páté scéně čte. Posel přichází, teprve až Lady dočte dopis. Oproti tomu v Thámově překladu ve třetím jednání Makbet píše dopis, se kterým

⁴¹ Shakespeare, W. *Macbeth*. (př. Jiří Josek) Praha: Romeo, 2005, s. 29, verš 35–39.

⁴² Shakespeare, W. *Macbeth*. (př. Jiří Josek) Praha: Romeo, 2005, s. 29, verš 44–47.

⁴³ Shakespeare, W. *Macbeth*. (př. Jiří Josek) Praha: Romeo, 2005, s. 29, verš 48.

⁴⁴ *Makbet Truchlohra w pěti gednánjch, od Ssakespearu. W Česstinu vvvedená od Karla Hynka Tháma*. Praha: Jan Ferdinand z Schönfeldu, 1786, str. 9.

následně Seyton odchází k Lady. Ta si jej čte a na závěr pokládá otázku, zdali král na hradě přenocuje. Tedy: Shakespeare zamýšlel dva posly, překladatel zredukoval jejich počet na jednoho (Seytona). Druhá replika v pátém výstupu (Seytonova) má předlohu v replice posla. Pátý výstup zakončen scénickou poznámkou patřící Seytonovi.

Jednání první, výstup šestý

Tento šestý výstup, stejně jako ten čtvrtý, obsahuje jen jednu repliku – repliku Lady Makbet. Ta pochází z prvního jednání, páté scény originálu a jde o pouhých šestnáct veršů. Jsou vytrženy z monologické repliky Lady Macbeth. Replika pak pokračuje dál v sedmém výstupu. Protože překladatel vytrhl část repliky a učinil z ní samostatný verš a jednání, je ukončena scénickou poznámkou: „Jest slyšet bubny. Lady Macbeth odejde.“⁴⁵ V originále, kde scéna pokračuje, přichází Macbeth. Zde výstup končí a Lady odchází, ačkoli v dalším výstupu se setkává s Makbetem. Jako možná odpověď na otázku, proč překladatel vytvořil krátké jednání z části repliky, může být potřeba dosáhnout větší dramatičnosti. Celý šestý výstup je totiž naplněn přemítáním Lady Makbet o kruté noci, která ji čeká. Snad i proto Thám tuto pasáž, ač neprakticky pro dvojí výstup herců, povýšil na samostatný výstup.

Jednání první, výstup sedmý

Sedmý výstup začíná přímým pokračováním v replice Lady Macbeth tak, jak skončila v šestém výstupu (na padesátém pátém verši). Tedy stále se jedná o pátou scénu prvního jednání originálu. V první replice Lady Makbet překladatel přidal poznámku⁴⁶ o tom, že Lady objímá Makbeta. Změn se dočkala replika Lady Macbeth,⁴⁷ kterou překladatel rozdělil do dvou. Mezi ně vložil Makbetovu⁴⁸ repliku, pro kterou jsme nenašli v originálním textu oporu. Do první části rozdělené repliky vložil větu: „Ostatní mně zanech!“⁴⁹ z verše sedmdesátého pátého z originálu. Po druhé části rozdělené repliky následuje Makbetova replika a replika Lady Makbet podle originálu. Scénická poznámka o zvuku bubnů souvisí s příchodem královny skupiny a pokračováním scény. Pro pokračování jsme ale nikde nenalezli odpovídající předlohu, čili usuzujeme, že si text překladatel přidal, aby vyřešil absenci scény králova příchodu. Scéna šestá originálního textu není přeložena.

⁴⁵ *Makbet Truchlohra w pěti gednánjch, od Ssakespeara. W Česstinu vvvedená od Karla Hynka Tháma.* Praha: Jan Ferdinand z Schönfeldu, 1786, str. 11.

⁴⁶ Tamtéž, str. 12.

⁴⁷ Shakespeare, W. *Macbeth.* (př. Jiří Josek) Praha: Romeo, 2005, s. 35, verš 61.

⁴⁸ *Makbet Truchlohra w pěti gednánjch, od Ssakespeara. W Česstinu vvvedená od Karla Hynka Tháma.* Praha: Jan Ferdinand z Schönfeldu, 1786, str. 12.

⁴⁹ Tamtéž.

Jednání první, výstup osmý

Osmý výstup stejně jako čtvrtý a šestý výstup sestává jen z jedné repliky, domníváme se, že opět s ohledem na dramatickou a důležitost sdělení. Jedná se o Makbetovu repliku pocházející ze sedmé scény originálu. Jde jen o dvacet osm veršů originálu. Opět nenastala změna scény.

Jednání první, výstup devátý

V devátém výstupu překladatel pokračoval sedmou scénou originálu až do konce jen s malými změnami a úpravami. Překladatel se ani nemusel vyrovnávat s předchozí úpravou, kdy nepustil Makbeta na večeři. V originálu Macbeth odešel z večeře dřív. Pro oba případy (brzký odchod, nepřítomnost) se dal použít originální text, kde se ptá Macbeth své Lady, jestli se po něm král ptal. Překladatel poté vložil Lady Makbet do úst o několik vět víc, než uvádí originální text. V Macbethově replice⁵⁰ je v překladu navíc první věta: „Jaká to žena!“ Devátý výstup končí jako v originálu poslední replikou scény; poté následuje další jednání.

Jednání druhé, výstup první

Překladatel zasadil první výstup do jiného prostředí než Shakespeare. Zatímco v originále se mluví o nádvoří Macbethova hradu, překladatel uvádí síň, nikoli hradu, ale zámku, čímž vzniká ještě větší rozdíl v pojetí historické skutečnosti. Překladatel vynechává prvních dvaatřicet, v nichž se setkávají Macbeth, Banquo a Fleance, a z celé první scény uvádí jen třicet jeden verš patřící Makbetovi. Jedná se o téměř celou poslední repliku první scény.

Jednání druhé, výstup druhý

Druhý výstup sestává jen z jedné repliky, tentokrát Lady Makbet. Překladatel opatřil tento výstup scénickou poznámkou, která neodpovídá poznámkám originálu, ale představám samotného překladatele. Celý výstup je tvořen jen osmi verši originálu, které pocházejí z druhé scény a které jsou zřejmě osamoceny ze stejného důvodu, jako některé předchozí krátké výstupy.

Jednání druhé, výstup třetí

Druhá scéna druhého jednání originálního textu byla překladatelem bezesbytku rozdělena na druhý výstup (osm veršů) a tento třetí výstup. V Makbetově replice ve verši patnáctém

⁵⁰ Shakespeare, W. *Macbeth*. (př. Jiří Josek) Praha: Romeo, 2005, s. 41, verš 73.

spatřujeme zajímavou změnu. Makbet se ptá: „Učiněn jest ten skutek?“ Skutek učinil sám Makbet, proto není důvod pro otazník. Usuzujeme, že se jedná o tiskovou chybu, protože se nedá předpokládat, že by překladatel nepochopil smysl textu. Další změna je ve verši devatenáctém (Lady Makbet), ve kterém došlo k záměně „Donalbain“ v „knížata“. Proč k této úpravě došlo, není jasné. V další replice (Makbet) přidal překladatel scénickou poznámku: „Podívá se na ruce.“ To mělo zřejmě jen zesílit Makbetovo zděšení nad vražedným činem. Další změna je v Makbetově replice, ve verši padesátém pátém, a to překladatelova scénická poznámka (poskoče). Tento výstup je zakončen replikou Lady Makbet, která nemá oporu v originálním textu. V textu je evidentně proto, aby mohl navázat další výstup, který v originále na tom místě není.

Jednání druhé, výstup čtvrtý

Ve čtvrtém výstupu se dopustil překladatel změny v chronologii příběhu, když přeskočil ve třetí scéně sto sedmnáct veršů. Tento krátký výstup o dvaceti sedmi verších složil z rozhovoru Malkolma s Donalbainem, který se v originále odehrával až za dějem pátého výstupu Tháмова překladu. Hned na začátku výstupu překladatel (snad nedopatřením) zaměnil jména Donalbaina a Malkolma. Tato změna se týká prvních tří replik (Donalbain, Malkolm, Donalbain). Ve čtvrté replice (Malkolm) jsme nenalezli pro první souvětí v originále nikde předlohu, a proto se domníváme, že bylo překladatelem přidáno. Pokračování repliky je již shodné s originálem. Na konci výstupu je již jen specifikována scénická poznámka.

Jednání druhé, výstup pátý

V pátém výstupu se projevuje opět překladatelova snaha redukovat postavy, a proto se místo Lennox objevuje opět Mentet. Hned na začátku se podíváme Makdufově otázce: „Jistě vás naše tlučení probudilo?“ Pokud odhlédneme od faktu, že Shakespeare větu neformuloval jako otázku, pozastavíme se nad oním tlučením. Tlučení se ozývalo ve třetím výstupu, kdy se jím polekal Makbet. Přehozením čtvrtého a pátého výstupu nejenže překladatel nic nezískal, ale navíc ještě způsobil nesrozumitelnost této repliky pro diváka. Druhá replika (Makbet) neodpovídá originálnímu textu. Macbeth zde jen přeje dobré ráno. V padesátém druhém verši druhého jednání třetí scény je blíže specifikováno, kam Makduf odchází. V padesátém čtvrtém verši (Mentetova replika, původně Lennox) došlo ke zkrácení repliky na polovinu. Další Mentetova replika chybí úplně. Makdufova replika začínající veršem sedmdesátým prvním je opět doplněna rozšířenou scénickou poznámkou)

Jednání druhé, výstup šestý

Thám pokračoval v překladu originálu dále, zde se třetí scéna dostává již do šestého výstupu. Výstup je v rozsahu třiceti osmi veršů a až na specifikovanou scénickou poznámku na konci do ní není zasahováno. V originále za touto poznámkou pokračuje onen rozhovor Donalbaina s Malcolmem, který překladatel zasadil do čtvrtého výstupu.

Jednání druhé, výstup sedmý

Tento výstup je kombinací několika replik z druhého jednání, třetí scény a vlastní tvorby překladatele. První polovina výstupu je z pera překladatele, druhá má oporu v replikách třetí scény. Tedy od repliky Banka⁵¹ do konce vycházíme z konkrétního textu. Bankova replika odpovídá originálu. Další replika, kterou podle Tháma pronáší Makbet, patří Macduffovi a Bankova replika: „Přátelé, teď se ozbrojíme, a pak se v dvorské síni sejdem.“ nepatří nikomu jinému než Macbethovi. Proč připsal překladatel repliky jiným postavám, není jasné. Poslední replika ve výstupu patří Makbetovi a spolu se scénickou poznámkou nemají v originále žádnou předlohu.

Jednání druhé, výstup osmý

Pro osmý výstup jsme ani při pečlivém pátrání nenarazili na nic, co by mu, byť jen vzdáleně, v originálu odpovídalo. Obsahuje však několik informací týkajících se korunovace, které se nacházejí ve čtvrté scéně druhého jednání originálu. V tomto výstupu rozpráví Lady Makbet se svým manželem a poskytuje mu rady, jak se zachovat v přítomnosti knížat (čili šlechticů). Text je doplněn poznámkami o scéně.

Jednání třetí, výstup první

Ve scénické poznámce k tomuto výstupu se nedozvídáme, na kterém hradě se děj odehrává, nicméně oproti originálu je zde informace, že se děj odehrává v síni královské. Obsahem prvního výstupu je pouze jedna replika, a to Bankova. Patří do první scény téhož jednání originálu a je v rozsahu pouhých deseti veršů.

⁵¹ Shakespeare, W. *Macbeth*. (př. Jiří Josek) Praha: Romeo, 2005, s. 61, verš 124.

Jednání třetí, výstup druhý

V druhém výstupu chybí Lady Makbet, její replika byla vynechána. Thám zde také neuvedl všechny šlechtice. První Makbetova replika v první scéně třetího jednání je sloučena s druhou Makbetovou replikou v témže jednání, přičemž replika Lady Makbet je úplně vynechána. Dále je zkrácena Macbethova replika⁵² na pouhé: „Jest cesta daleká?“ Chyby v překladu se dočkala Makbetova replika,⁵³ kde bratrance zaměnil překladatel za strejce. Současně si v této replice můžeme povšimnout další z řady změn jmen, tentokrát Fleance na Fleans. Důvody pro změnu jsou nejspíše stejné jako v předchozích případech.

Jednání třetí, výstup třetí

Třetí výstup patří svými třemi řádky mezi ty kratší. Překladatel opět redukoval počet postav na scéně tím, že místo obyčejného sluhy použil „důstojníka v Macbethových službách“⁵⁴. Dokonce ho oslovuje Seytone, na rozdíl od originálu, kde Macbeth jen zavolá na sluhu „Pojď sem!“⁵⁵ Překladatel se ve výstupu dopustil chyby, když mluví o muži, kterého si Makbet nechal zavolat, načež mu Seyton přivede Kurana s jeho tovaryštvem. Originál jasně mluví o mužích, stejně jako následně text pátého výstupu.

Jednání třetí, výstup čtvrtý

Celý čtvrtý výstup patří jen Makbetovi čekajícímu, až Seyton přivede Kurana. Jako v jiných výstupech o jedné replice i zde platí, že nám postava vyjevuje svoje pocity, nálady a obavy. Proto si opět podle překladatele zaslouží vlastní výstup.

Jednání třetí, výstup pátý

Dva vrahové jsou v Thámově překladu nahrazeni Kuranem, který je doprovázen svým tovaryštvem. Makbetova replika⁵⁶ byla zkrácena o více než polovinu, překladatel zřejmě chtěl již tak dlouhou pasáž zkrátit a děj zdynamitit. Repliky vrahů jsou ve výstupu vždy sloučeny do jedné Kuranovy. Kuran tedy vždy mluví i za své tovaryšstvo. S koncem tohoto výstupu končí i první scéna třetího jednání originálu, kterou překladatel rozdělil do pěti výstupů.

⁵² Tamtéž, s. 67, verš 20.

⁵³ Tamtéž, s. 68, verš 29.

⁵⁴ Tamtéž, s. 11.

⁵⁵ Tamtéž, s. 69, verš 44.

⁵⁶ Tamtéž, s. 71, verš 91.

Jednání třetí, výstup šestý

Šestý výstup začíná v druhé scéně originálu. Přesto je vynecháno prvních devět veršů scény. Výstup končí zároveň s originální scénou, tedy můžeme říci, že zde překladatel ctil originál a výrazně nezasahoval do díla. V tomto výstupu výjimečně chyběly záměny postav, zkracování replik (mimo začátek výstupu), vypouštění replik apod.

Jednání třetí, výstup sedmý

V sedmém výstupu přichází Seyton pro Makbeta a Lady Makbet. Co do počtu slov je tento výstup nejkratším výstupem o pouhých dvou replikách, který ovšem nevychází z originálu, ale překladatelovy fantazie. Dá se pochybovat o nutnosti zařazení takového výstupu do textu. Divák by jistě pochopil změnu prostředí z královské komnaty na síň z kulis, které obklopují tu kterou scénu.

Jednání třetí, výstup osmý

Osmý výstup, stejně jako šestý, respektuje hranice scény a je v tom rozsahu jako originál. Ovšem oproti šestému výstupu došlo k řadě změn jak postav, tak i replik. Hned po první Macbethově replice v originále následuje replika pánů, tedy šlechticů. Překladatel ale nenechal pány mluvit, místo toho do textu umístil scénickou poznámku: „Urození se klanějí.“, a hned za ni pokračoval další replikou, tzn. sloučil dvě Macbethovy repliky. Nakonec je umístěna scénická poznámka, která v originále není. V další Makbetově replice je rozšířena scénická poznámka týkající se příchodu Kurana, vraha Bankova. Následující Makbetova replika je zkrácena, ale jen o jednu větu. Po odchodu Kurana následuje replika Lady Makbet, která je zakončena scénickou poznámkou informující o příchodu Bankova ducha. V originále vstupuje Bankův duch o několik veršů později, přesně ve chvíli, kdy Macbeth lituje, že Banquo na hostině schází, čímž ho nepřímou volá. O tento moment jsou překlad a následně i hra na jevišti ochuzeny. A opět zde byly provedeny změny týkající se jmen. Ve verši třicátém osmém čtvrté scény třetího jednání překladatel uvádí Katnese místo Lennox, ve verši čtyřicátém druhém je místo Rosse opět Katnes, ve verši čtyřicátém čtvrtém místo Lennox Mentet a rovněž ve čtyřicátém šestém Mentet místo Lennox. Makbetova replika ve verši čtyřicátém pátém je obohacena o poznámku, kterou si přidal překladatel, stejně tak i Makbetova další replika ve verši čtyřicátém sedmém. Překladatel rozepsal i repliku pánů ve verši čtyřicátém sedmém do dvou samostatných replik – Mentetovy a Katnesovy. Ve čtyřicátém osmém verši přebývá scénická poznámka, stejně jako v padesátém šestém verši. Další poznámky překladatelem dopsané jsou ve verších padesátém osmém, šedesátém

sedmém, sedmdesátém druhém, osmdesátém druhém a osmdesátém třetím. V devadesátém prvním verši je nahrazena replika scénickou poznámkou, kterou překladatel přidal k poznámce o návratu Bankova ducha a následuje poznámka o tom, že Makbet upustí na zem koflík. Ve verši stém sedmém je navíc poznámka. Repliku verš stý patnáctý překladatel přisoudil Mentetovi namísto Rosse, kterému v originálu patří. Před odchodem šlechticů v originále promluvil Lennox, jehož replika se v překladu neobjevila. Výstup je od tohoto místa až do konce bez úprav.

Jednání čtvrté, výstup první

První výstup čtvrtého jednání je v rozsahu pouhé jedné repliky, a to první kouzelnice. Za ní následuje velice dlouhá poznámka informující o činnosti kouzelnic. Na začátku výstupu jsou informace o scéně, tedy o jeskyni. Dále jsou kromě kouzelnic opět uvedeni i kouzelníci. Ti samozřejmě nemají žádnou repliku, opět jsou to komparsisté. Obsah repliky první kouzelnice jsme nikde v textu nenašli. Zato v následující poznámce je obsažen smysl první scény. Pouze poslední souvětí o tom, že dvě čarodějnice přivedou Makbeta, není pravdivé. V originálním textu Macbeth zaklepal a vešel sám.

Jednání čtvrté, výstup druhý

V poznámce k tomuto výstupu je uvedeno, že Makbeta vedou dvě kouzelnice, o čemž víme, že v originále není. Dále je uvedeno, že za Makbetem jde Kuran, který ani do jeskyně nevstoupí. Kuran zde je místo Lennox, skotského šlechtice. Výstup začíná čtyřicátým osmým veršem první scény čtvrtého jednání. Až po verš šedesátý třetí se překlad shoduje s originálem. Po tomto verši ale překladatel opět vložil svou poznámku o scéně. Následující verš začíná repliku první kouzelnice a ta replika se svým obsahem neshoduje s originálem. Tato replika je opět následována dlouhou poznámkou, ve které je přesně popsána činnost kouzelnic. Režisér hry zde má scénu dopodrobna naplánovanou a nezbývá mu mnoho prostoru pro vlastní představy. Replika všech kouzelnic ve verši šedesátém sedmém má jiný obsah, než má originál. Následuje opět rozšířená poznámka o blýskání a hřmění a poté nezměněný text až po konec věštby dítěte s korunou na hlavě. Ve verši stém pátém promlouvají všechny kouzelnice, nikoli jen jedna, jak uvedl překladatel. Následující Makbetova replika je rozdělena poznámkou o tom, že se propadá kotel a je slyšet vojenský marš. Následující tři repliky nejsou v pořadí, ve kterém se objevují v originále. Větu: „Zjevte se!“ má pronášet jedna kouzelnice po druhé a nakonec má následovat replika, kterou překladatel připsal první kouzelnici. Výstup pokračuje dále obohacen o poznámku ve verši

stém čtrnáctém a poté i rozšířenou poznámkou před veršem stým třicátým pátým. Výstup končí stým třicátým sedmým veršem první scény čtvrtého jednání replikou, kde Kuran nahradil Lennox.

Jednání čtvrté, výstup třetí

Třetí výstup navazuje na předchozí výstup a končí zároveň s koncem originální první scény veršem stým padesátým osmým. Lennox zde nahrazuje Kuran. V této kratší scéně překladatel vypustil dvě repliky, Macbethovu a Lennoxovu (Kuranovu). Jde o verše sto čtyřicet čtyři a sto čtyřicet pět. Paradoxně překladatel vynechal poznámku poslední repliky výstupu (stranou).

Jednání čtvrté, výstup čtvrtý

Tento výstup je snad největší kompilací překladu. Začíná tím, že se ocitáme v „Pokoji v zámku Katnesově“, postavy jsou zde jen dvě – Makduf a Katnes. Dlouho jsme se nemohli dopátrat této scény, až jsme našli podobné repliky ve třetím jednání ve scéně šesté. První replika ale v originále nepřísluší Makdufovi, nýbrž Lennoxovi. Aby replika dávala smysl, překladatel byl dále nucen se vypořádat s informací o Macduffovi. Převodl tedy větu do první osoby. Druhou repliku – Katnesovu – se nám nepodařilo vypátrat. Zřejmě byla přidána, aby odkazovala na repliku další. Třetí replika je z poloviny ze třetího jednání šesté scény originálu, druhou půli se nám bohužel nepodařilo vypátrat. Ani v hledání zbylých replik tohoto výstupu jsme nebyli úspěšní. Zdá se, že překladatel tento výstup poskládal jen proto, aby na něj mohl navázat dalším výstupem a celek byl smysluplný a homogenní.

Jednání čtvrté, výstup pátý

Překladatel navázal na předchozí výstup poskládaný z třetího jednání tímto pátým výstupem, kterým skočil až do čtvrtého jednání třetí scény na stý padesátý devátý verš. Není vůbec jasné, jak vznikly první dvě repliky. Pravděpodobně překladatel potřeboval plynule navázat, a proto přidal vlastní repliku. Opět byla provedena změna postavy, Rosse nahradil Mentet. K další replice Makdufově je připojena i Malcolmova replika. Po Makduffově replice ve verši stém osmdesátém vynechal překladatel dvě repliky, Rossovu a Malcolmovu. Až po verš dvou stý třináctý je překladatelem značený Mentet v originále myšlen Ross, od tohoto verše dále je Mentetem myšlen Malcolm. Tento výstup ukončuje čtvrté jednání stejně jako v originále. Oproti originálu ale chybí poslední replika scény, replika Malcolm.

Jednání páté, výstup první

V poznámce překladatel dodává, že v krajině je kopec, za tím hustý les. První výstup pátého jednání vychází z druhé scény originálu. Makdufovu první repliku jsme jako jedinou našli na začátku čtvrté scény pátého jednání originálu. Dále již pokračuje ve druhé scéně s tím, že postavy jsou přejmenovány. Donalbainova replika ve verši jedenáctém v originále patří Mentetovi. Cathnesse nahradil Malkolm, Anguse Katnes, Mentethova replika výjimečně zůstala Mentetovi, Cathnesse nahradil Makduf. Poslední tři repliky se nám nepodařilo dohledat. Ve výstupu kromě jmen neměnil překladatel nic dalšího.

Jednání páté, výstup druhý

Oproti originálu jsou první a druhý výstup přehozené. V poznámce je opět uvedeno zámek Dunsianský, nikoli hrad. Překladatel nebral v úvahu rozdíly mezi sídly. Druhý výstup není nijak dlouhý z prostého důvodu: překladatel první scénu originálu rozdělil do druhého a třetího výstupu, proto má jen šestnáct veršů. Změn zde není mnoho, jen několik vět navíc. Do lékařovy repliky je vloženo: „Však, proč ji nenechali doma? V této nynější bojovné bouři ztěžka se opět uzdraví.“⁵⁷ Další replika je také vložena překladatelem a v originále nemá předlohu. Následující replika (lékařova) patří k lékařově předchozí replice, jelikož ji překladatel rozdělil.

Jednání páté, výstup třetí

Třetí výstup začíná, když přichází Lady Makbet se svící v ruce. Překlad pokračuje dál dle originálu až po repliku komorné z verše čtyřicátého devátého. Hned za ní má následovat replika lékařova a pak replika komorné, které překladatel vynechal. V překladu pokračoval až veršem padesátým třetím. Chybějící je i replika lékaře ve verši padesátém devátém. Ta by měla přerušovat repliku Lady Makbet začínající veršem padesátým pátým. Třetí výstup nekončí zároveň s koncem scény, protože překladatel vynechal poslední dvě repliky – lékaře a komorné.

Jednání páté, výstup čtvrtý

Čtvrtý výstup odpovídá třetí a páté scéně originálu. Na konci první repliky překladatel vynechal poslední dvě věty. Překladatel opět nahradil Seytonem obyčejného sluhu, který přichází informovat o počtu anglických vojáků. Seytonova replika je zde sloučená ze dvou

⁵⁷ *Makbet Truchlohra w pěti gednánjch, od Ssakespearu. W Česstinu vvedená od Karla Hynka Tháma. Praha: Jan Ferdinand z Schönfeldu, 1786, str. 65.*

sluhových, přičemž Macbethova replika, která ji má přerušovat, chybí. V Makbetově replice začínající veršem devatenáctým se musel překladatel vyrovnat se sloučením rolí sluhy a Seytona, a repliku upravil, aby dávala smysl. Odstranil volání Seytona, protože Seyton stál před Makbetem. Ponechal ale první větu repliky ještě před odchodem Sluhy. Poslední věta repliky je právě tou úpravou, kterou musel překladatel provést, aby dosáhl smysluplnosti. Obrací se v ní tedy znovu k Seytonovi a ptá se, jestli nese další noviny mimo anglické vojsko. Odpadají proto následující dvě repliky originálu (Seyton, Macbeth), které jsou částí rozmluvy mezi Seytonem a Macbethem. Seytonovu repliku z verše třicátého třetího a část Macbethovy repliky z téhož verše překladatel vynechal. Seytonovu ovšem ne bez náhrady, Seytona nechal odejít pro oděni (zbroj). V originále zřejmě Seyton odchází až na konci scény s Macbethem. Z Macbethovy repliky z verše třicátého třetího zbyla pouze poslední věta, dotaz na doktora. Další úpravy se dopustil překladatel v Makbetově replice z verše čtyřicátého sedmého, ke které připojil i repliku z verše padesátého osmého. Následná Seytonova replika nemá v textu oporu a proto ji považujeme za překladatelovu interpolaci. V pokračování výstupu se ocitáme již ve scéně páté jednání pátého. Seytonova replika (osmý verš scény páté jednání pátého) by měla být dle originálu následována scénickou poznámkou, stejně jako následující replika Makbetova. Poznámka se má týkat odchodu a příchodu Seytona, který přinesl zprávu o smrti královny. V překladu to bez poznámky vypadá, jako by byl Seyton vševědoucí. Posla od verše třicátého nahradil opět věrný vrah Kuran. Po Makbetově replice z verše třicátého třetího v překladu následují dvě repliky (Kuran, Makbet), které v originále nejsou a překladatel si je zřejmě přidal. Stejně tak si přidal poznámku k replice Makbeta ve verši třicátém pátém. Zbytek výstupu je již nezměněn.

Jednání páté, výstup pátý

Pátý výstup je překladatelovou kompilací vybraných tří replik. První replika, kterou překladatel připsal Mentetovi, patřila Siwardovi. Pochází z pátého jednání, sedmé scény a začíná na dvacátém čtvrtém verši. O druhé replice patřící Malkolmovi nejsme schopni s určitostí říci, zdali je to ta z pátého jednání, šestého výstupu začínající veršem prvním. Může ji snad vzdáleně připomínat svým obsahem. Spíše se domníváme, že se jedná o smyšlenou repliku, kterou přidal překladatel. K tomuto závěru jsme došli z posloupnosti událostí v příběhu. Zatímco v originále v šesté scéně pátého jednání jsou vojáci vyzváni Malcolmem k zahazení větví, v překladu ještě v šestém výstupu vojáci nesou větve. Poslední replika patří v tomto výstupu Makdufovi. Replika pochází z pátého jednání, sedmé scény a začíná veršem

čtrnáctým. Jelikož se jedná o scénu, která je složena z několika jiných, není možné posuzovat adekvátnost obsazení postav.

Jednání páté, výstup šestý

Výstup začíná Makbetovou replikou, ve které jsme rozlišili dvě části: první, která je smyšlená, a druhá, která vychází z osmé scény pátého jednání začínající prvním veršem. Je zakončena scénickou poznámkou, která rovněž nemá předlohu v textu. Následuje Kuranova replika, která opět nemá žádnou předlohu v textu a je doprovázena poznámkami. Třetí replika výstupu patřící Makbetovi a druhá půle je z první repliky z pátého jednání sedmé scény. První polovina je jí nápadně podobná. Od čtvrté repliky až do konce výstupu použil překladatel text z pátého jednání, sedmé scény, a to od verše pátého po verš třináctý. Mladého Siwarda, kterému v originále repliky patří, nahradil Donalbain. Nepochybně se tak stalo opět kvůli redukci počtu postav.

Jednání páté, výstup sedmý

Sedmý výstup přinášející vyvrcholení příběhu, smrt Makbeta, vychází z osmé scény pátého jednání originálu a začíná třetím veršem. První Makdufovu repliku překladatel upravil a přidal poslední dvě věty. Makbetovu repliku začínající veršem sedmnáctým překladatel doplnil textem, který jsme nikde jinde nenašli. Na konci tohoto výstupu je Makbet zabit Makdufem. Překladatel na konec výstupu přidal oslavné volání lidu a scénickou poznámku.

Jednání páté, výstup osmý

Osmý výstup je závěrečným výstupem celé hry. Obsahuje pouhé dvě repliky, přičemž jsme našli předlohu pro druhou repliku, provolání slávy králi. Pro první repliku Makdufa jsme oporu v textu nenašli ani v poslední scéně originálu. Pravděpodobně bude dílem překladatele. Výstup je zakončen scénickou poznámkou.

6.3 Tabulka srovnání jmen Thám vs. Josek

JOSEK	THÁM
Duncan	-
Malcolm	Malkolm
Donalbain	Donalbain
Macbeth	Makbet
Banquo	Banko
Macduff	Makduf
Lennox	-
Ross	-
Menteth	Mentet
Angus	-
Cathness	Katnes
Fleance	-
Siward	-
Mladý Siward	-
Seyton	Seyton

<i>Chlapec (Macduffův syn)</i>	-
<i>Anglický doktor</i>	-
<i>Skotský doktor</i>	-
<i>Kapitán</i>	-
<i>Vrátný</i>	-
<i>Stařec</i>	-
<i>Lady Macbeth</i>	<i>Lády, Lády Makbet</i>
<i>Lady Macduff</i>	-
<i>Komorná</i>	<i>Komorná</i>
<i>Hekaté</i>	-
<i>Tři čarodějnice</i>	<i>Kouzedlnice a kouzelníci</i>
<i>sluhové</i>	-
<i>Banquův duch</i>	<i>Duch Banků</i>

V této tabulce jsou uvedena jména postav, které mají alespoň jednu repliku. Skotští šlechtici Lennox, Ross a další jsou Thámem zdánlivě neobsazeni, leč v dramatu jsou skryti pod jiným jménem, často jako Mentet. Každá tato změna je zanesena do srovnání uvedeného výše. Některé postavy, které nejsou obsazeny, jsou v dialozích zmíněny, ale do této tabulky je nezanášíme. Duncan je zmíněn, ale aktivně ve hře nevystupuje, stejně tak i Banquův syn Fleance. Jsou to vynechané scény, jež jsou příčinou absence některých postav.

6.4 Poznámka k jazyku Thámova překladu Shakespearovy tragédie Macbeth

Pro úplnost ještě připojujeme stručnou poznámku k jazyku textu Thámova překladu tragédie W. Shakespeara Macbeth. V závěrech replik je místy zřejmá tendence k rytimizaci textu. Lingvistické posouzení překladu by se mohlo orientovat zejména na jeho lexikologickou analýzu, frekvenční analýzu a analýzu neologismů, zejména expresiv. Některé z Thámových slovních kreací mohou dnes působit nezáměrně komicky - např. křtánřezač, kuře (Makbet takto oslovuje Lády), převrhlec atp.

6.5 Synoptické srovnání originál – Thám – Josek

Originální text	Karel Ignác Thám	Jiří Josek
That which hath made them drunk hath made me bold;/	To, co je opojilo, mně přidalo srdce; co jejich oheň zhaslo, můj zanítilo. –	To, co je opilo, mě osmělilo./
What hath quench'd them hath given me fire./	Poslyš! Ticho! – sova křičela, ten zarmoucený ponocný, an nám přehroznou	Mě rozpálilo, po čem oni zhasli./
Hark! Peace!/ It was the owl that shriek'd, the fatal bellman,/ Which gives the stern'st good-night. He is about it./	dobrou noc dává – Teď to vykonal – Dvěře jsou otevřeny; přeplněn komorníci úřadu svému chrápáním se posmívají. Já jim tak silný spánek připravila, že smrt a přirozenost se teď vespolek	Pst! Tiše!/ To byl jen sýček, posel špatných zpráv,/ Jenž volá věčnost. Teď na to jde./
The door are open; and the surfeited grooms/ Do mock their charge		Dvěře jsou dokořán a strážci klidu/ chrápáním ruší klid. Tak jsem je zlila./

with snores: I have drugg'd their posssets./ That death and nature do contend about them./ Whether they live or die.	škorpi, zdaliž živi jsou aneb mrtvi.	Že život se v nich hádá se smrtí, Kdo zvítězí.
--	---	--

V prvním verši Thámova překladu nás může zaujmout slovní spojení „přidalo srdce“.

Tento volnější překlad bude oproti důsledně doslovným, jak uvidíme, výjimkou. Kromě této části překládá text podobně i Josek. V následujícím verši Thám používá slova „oheň“, stejně jako autor. Joskův překlad „given me fire - mě rozpálilo“ je dnešnímu čtenáři bližší, než slovní spojení „mě zanítlo“, které je spíše knižního rázu. Co do smyslu je ale logičtější Thámova alternativa, „zanítit, zažehnout“. Thám je v následujícím verši ukazuje jako romantický překladatel – doslovný – když překládá „hark – poslyš“. Joskovo „Pst!“ s ohledem na to, že Lady Macbeth nemá na scéně ke komu promlouvat, shledáváme lepší volbou. Ve čtvrtém verši je Josek konkrétní, oproti Thámovi překládá „owl – sýček“ a s větou se vyrovnává vypuštěním slovesa „křičet“, informace je ovšem implicitní ve větě „To byl jen sýček“. Josek při překladu nepřestává myslet na to, že Lady Macbeth stále mluví sama k sobě – sama se uklidní tím, že „to byl jen sýček.“ „Bellman“ je Thámem přeložen jako ponocný, Josek zde používá slovního spojení „posel špatných zpráv.“ Takto je v Čechách sýček i vnímán. V následujícím verši Josek vyvozuje z „dobré noci“ věčnost. Jako oxymóron vyznívá Thámova „přehrozná dobrá noc“. V dalším verši se odlišuje Josek výrazně. Neinformuje o tom, že jsou strážci přejezení, jen ironicky poznamenává, že „strážci klidu chrápáním ruší klid.“ Thám opět doslovně překládá – „úřadu svému chrápáním se posmívají.“ V předposlední větě Thám místo „život“ uvádí „přirozenost.“ Toto slovo v daném kontextu alespoň dnes již nedává smysl. Celé souvětí v Joskově případě je na poslech pochopitelnější. V překladu dramatu je podle dnešních měřítek kladen důraz na mluvnost. Té Josek dosahuje zmíněným „Pst!“, „To byl jen sýček...“ apod. Nikde se nevyskytují shluky konsonantů, které by byly pro herce těžce vyslovitelné. Thámovo poslední souvětí pokládáme za dnes již obtížněji pochopitelné v proudu řeči.

7. Závěr

Závěrem bychom měli zhodnotit jednak Thámův překlad tragédie Williama Shakespeara Macbeth, jednak sumarizovat výsledky této bakalářské práce. Thámův překlad má nepochybně k dokonalosti značně daleko. Zásahy do originálního textu jsou víc než zřetelné. Někde jsou scény rozdrobeny do výstupů, jinde výstup pohltí dvě scény, některé scény jsou poskládány z replik umístěných různě v textu originálu, pro některé repliky jsme vůbec nenašli odpovídající text v originále. Řada pro příběh nedůležitých dialogů a scén byla vynechána. Tak jako scény jsou někdy chaotické, tak i repliky v některých případech překladatel vložil do úst jiné postavě. V překladu K. I. Tháma je zřetelná snaha snížit počet postav na scéně. Nevíme explicitně, co překladatele k tomuto jednání vedlo, ale motiv byl zřejmě silný, když dokázal pozměnit text tak, aby nemusel obsadit například postavu krále – musel zřejmě počítat s omezeným hereckým ansámblem. Tak jako tak, počet postav překladu se pohybuje okolo patnácti, pokud uvažujeme jen o postavách pronášejících nějakou repliku. Pokud jsme v komparaci originálu a překladu uváděli „Thám“ nebo „překladatel“, musíme přiznat, že neznáme pravého původce změn v textu, který může vypadat spíše než překlad jako adaptace. A přece to není adaptace, text překladu vychází z textu originálu, není převyprávěn. Nepodařilo se nám porovnat (byť jen scény, repliky, když už ne smysl textu) Thámův překlad s překladem, ze kterého Thám vycházel, tedy z německého překladu F. J. Fischera vzhledem k nepřístupnosti tohoto překladu. Zcela jistě by poté bylo zřejmé, které úpravy má na svědomí sám Karel Ignác Thám. Při zběžném čtení a porovnávání anglického textu s Thámovým překladem jsme si všimli toho, že Thám překládal často doslovně, tedy pokud „neobohacoval“ text svými interpolacemi. Novodobý překladatel J. Josek se ve srovnání s Thámem spíše drží smyslu textu a překládá volně – dle současných metod překladů dramatických děl.

Za přínos naší práce považujeme i její „vedlejší produkt“, kterým je transkripce Thámová překladu. Ten je k této práci připojen v příloze. Není nám známo, že by snad někdo přepsal tento překlad do současného pravopisu. Pokud by byla tato transkripce vydána knižně, mohla by posloužit i k hlubšímu poznání jazyka počátků českého národního obrození.

V této práci jsme chtěli využít informací z dlouho chystané knihy Pavla Drábka, která se věnuje překladu ranného anglického dramatu. Právě práce Pavla Drábka má přinášet nové poznatky o překladech Macbetha, snad překladu Josefa Kajetána Tyla. Bohužel Drábkova publikace je v době ukončení naší práce stále ještě ve fázi ediční přípravy. Troufáme si říci, že

v části srovnání jsme popsali většinu jevů v textu Thámová překladu, a tam, kde to bylo možné, jsme se snažili i zjistit důvody pro změny, které byly provedeny vůči originálnímu textu Shakespearova Macbetha.

8. Použitá literatura

- DRÁBEK, P. *Knihovna překladů ranného anglického dramatu*. [online: cit. 10. 12. 2010]. Dostupné z WWW: <http://www.phil.muni.cz/kapradi/>.
- FENCL, A.: *První české překlady ze Shakespeara*. In: Časopis pro českou filologii, XXIV.1938.
- FISCHER, O.: *Makbeth v Čechách*. In: „K dramatu“ Praha 1919 s. 227-254.
- CHUDOBA, F.: *Knihy o Shakespearovi*. Díl II. Praha 1943.
- JANKO, J.: *Shakespeare jeho život a dílo*. Praha 1909.
- KOL. AUTORŮ: *Dějiny českého divadla II*. Praha 1969.
- KOL. AUTORŮ: *Panorama české literatury*, Olomouc 2008 (DVD).
- KŘIŽÁK, B.: *Wýgevy kauzedlné z Makbeta, tlumačeného od Bohuslava Křížáka*. In: Příloha ku Kwětům, 29. 7. 1841, s. 57–58.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha 1963.
- LEVÝ, Jiří. *České teorie překladu*. Praha 1957
- Macbeth*. [Online: cit. 10. 12. 2010]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Macbeth>.
- Makbet. Truchlohra w pěti gednáních, od Ssakespeara*. Praha: Jan Ferdinand z Schönfeldu, 1786.
- MIKOVEC, F. B. Z Prahy. In: „Lumír 2/1852“ Praha, 12. 2. 1852 s. 45–47
- MIKITOVÁ, M.: *Gemer-január 2009-výročia osobností*. [online: cit. 17. 3. 2010]. Dostupné z WWW: <http://www.dobos.revuca.net/gemer/vyrocia0901.htm>.
- NOVÁK, NOVÁK, J. V., A.: *Přehledné dějiny literatury české*. Olomouc 1939.
- SHAKESPEARE, W.: *Kupec z Wenedyku nebo Lásky a přátelstvo, Makbet, Wúdce Šottskeho Wojska (Dvě rokokové povídky ze Shakespeara)*. Praha 1954.
- SHAKESPEARE, W.: *Macbeth*. (př. Jiří Josek) Praha 2005.
- SHAKESPEARE, W.: *Makbeth*. (př. Josef Jiří Kolár) 1868. [online: cit: 20. 04. 2011]. Dostupné z WWW: <http://www.phil.muni.cz/kapradi/>
- Shakespearův náhrobní kámen* [on-line: cit.: 26.04.2011]. Dostupné z WWW: <http://courses.missouristate.edu/titabaumlin/spring98.html>
- STŘÍBRNÝ, Z.: *William Shakespeare*. Praha 1964.
- VONDRÁČEK, J. *Bouda*. Praha 1953.

9. Přílohy

9.1 Transkripce Thámova překladu tragédie W. Shakespeara *Macbeth*

Makbet

Truchlohra v pěti jednáních od Shakespeara

V češtinu uvedená od Karla Hynka Tháma

Předmluva

Že z her divacích čtení mnohotvárný vyplývá užitek, žádnému zapíratí nelze. Neboť netoliko pouhé občerstvení mysli plodí, alebrž i rozum vyjasňuje, srdce i mravy vzdělává a lepší. Všichni téměř her podobných skladatelé zvláště k tomu směřují, aby skrze živé vyobrazení rozmanitých povah, mravů, náruživosti, činů a příběhů lidských lid k ctnosti a mravopochestnosti probuditi, od nepravosti však a výstupků všemožně jej odvrátili. Pročež ctnost vždy zvelebiti, a nepravost v posměch a mrzkost uvéstí se vynasnažují, obojí s následky svými v celé své způsobě živými barvami nám malující, a co přítomné před oči představující.

Jestliže se takové hry na divadlech veřejných od herců provozují, tím více, jsouce nám přítomné, dochází a pronikají k srdci, všeliká v něm vzbuzují hnutí, a dobré působující účinky. Vší tedy pochvalu zasluhují oni horliví, na obecné dobré velmi opatrní vlastencové, jichžto původem a přičiněním minulého roku hry divací v jazyku českém na veřejném Pražském vlasteneckém divadle od Bondynského tovaryšstva německých herců představeny byly. I každý zajisté, znaje veškeren národ český, dosvědčiti musí, že provozování her v jazyku vlasteneckém nejen k rozšíření a zvelebení jazyka, nýbrž též k osvícení i vzdělání nemálo by prospělo. Však k vyvedení takového předsevzetí kdož jiný nežli zemané a lidé mohutní nápomocni mohou a mají, chtili pravými se dokázati vlastenci, dobře vědouce, k jasnému by prospěchu řádné hry divací české sloužili, zvláště těm, jenž v osvíceném tomto století mnohého ještě osvícení zapotřebí mají.

Tuto smutnohru složil Shakespear Engličan v řeči Englické, an v skládání činoher smutných rekovných nade všecky skladatele vynikl, a je převyšil, nesmrtelnou sobě u potomstva způsobil slávu; pak byvši tato smutnohra od mnohých Englického v Němčinu přeložena, též na Německá je uváděla divadla; nyní i v Češtině na světlo vychází. Přijmou-li ji krajané ode mne vděčně, v brzkém opět času onu znamenitou a dalece vznešenou smutnohru Loupežníci (Die Räuber) nazvanou od Fridricha Šillera, Šakespeara německého, na světlo vydati míním, jsa té naděje, že z ní hojnějšího nabudou užitku, nežli z bezčíslných jiných dosti hrubých a hmotných knih Českých.

Překladaatel

Osoby

Malkolm, Donalbain – synové krále Dunkána.

Makbet, Banko – vůdcové královského vojska.

Makduf, Mentet, Katnes – svobodní páni skotští.

Kuran – vrah a věrný Makbetův.

Tovaryš Kuranů[v].

Seyton – Makbetův služebník.

Lékař.

Lády Makbet.

Komorná.

Kouzedlnice a kouzedlníci, vojsko, sloužící, Duch Banků[v], a všelící jiní ukazové.

Proměny divadla

První jednání

1. představení. Suchopár.
5. představení. Pokoj v zámku Makbetovu v Infernesu.

Druhé jednání

Síň v zámku Makbetovu, s mnohými dveřmi.

Třetí jednání

1. představení. Pokoj v sídle královském.
8. představení. Síň v onom sídle, v nížto přistrožený stůl s jídlami.

Čtvrté jednání

1. představení. Tmavá jeskyně.
4. představení. Pokoj v zámku Katnesovu.

Páté jednání

1. představení. Krajina. Nazad kopec, za ním hustý les.
2. představení. Pokoj v zámku Dunsíanském.
5. představení. Proměnění se v krajinu prvního představení.

První jednání

První výstup

Suchopár

Hromobití a blýskání

Kouzedlnice a kouzedlníci

(Provodí skoky, pak uslyšíc zvuk bubnů, utiší se.)

1. kouzedlnice: Ticho! Bubny, bubny! Makbet jde.

Všecky (*v kole*): Pospolu sestry osudu,

Těkají přes zem a přes vodu,

V kole se tak točejí.

2. kouzedlnice: Třikrát za tě křičejí.

1. kouzedlnice: Třikrát za mne křičejí.

Všecky: I třikrát, ať devět vyjde.

1. kouzedlnice: Stůjte! Nyní Makbet přijde.

Druhý výstup

Předešlí, Makbet, Banko, Seyton, zástup

Makbet: Takový den, tak ošklivý, a tak krásný spolu ještě sem neviděl.

Banko: Daleko-li jest ještě do Forys? Popatř, kdož jsou tito tam, tak svařtili a v tak divokém oděvu? Žádným země naší obyvatelům se nepodobní, a předce se v ní zdržují. Žijete-li, aneb jste-li něco, jemuž tvor smrtelný otázky předkládati můž? Zdá se mi, že mně rozumíte, neb všichni – zároveň své stráčené prsty na svadlé kladete pysky.

Makbet: Mluvte, můžete-li; kdo jste?

1. kouzedlnice: Sláva tobě, Makbete! Sláva tobě, svobodný pane z Klámis!

2. kouzedlnice: Sláva tobě, Makbete! Sláva tobě, urozený z Kawdor!

3. kouzedlnice: Sláva tobě, Makbete! Sláva tobě, králi budoucí!

Banko: (*na Makbeta*) Proč medle se děšíš věcí, jenž tak pěkně znějí? – (*na kouzedlnici*) Skrz jméno pravdu mluvte! Jste-li duchové, aneb v skutku to, co zevnitř se býti zdáte? Vy urozenému mému spoluchůdci věští dáváte pozdravení, šťastným, důstojným, ano i králem ho

nazývajíce; ob čehož všecek vytržený býti se zdá; ke mně však nic nepravíte? – Lze-li vám k četbě času prohlédnouti, a říci, které semínko vzroste, a které nevzroste; tedy promluvte též na mne, an ani o vaši přízeň nestojí, ani vašeho se hrozí hněvu.

3. kouzelnice: *(jedna po druhé)* Sláva tobě!

1. kouzelnice: Menší než Makbet, a větší!

2. kouzelnice: Ne tak statečný, však mnohem blaženější!

3. kouzelnice: Nebudeš králem, ale krále zplodíš; a tak sláva vám, Makbete a Banko!

4. kouzelnice: Banko a Makbete, sláva Vám!

Makbet: Čekejte, vy tajemné věštyně, a povězte mi více. Skrze smrt Synela otce mého vím, že jsem pánem svobodným z Klámis; ale kterak z Kawdor? Urozený z Kawdor jest živ, a v lůnu štěstí přebývá; a že někdy králem budu, též není k víře podobné. Rcete, od kohož máte onu podivnou prozřetelnost? Aneb proč na této suché louce zdržujete cestu naši takovým věštím vítáním? Mluvte, zaklínám vás!

(Kouzelnice a služebníci zmizí.)

Banko: Zem má bubliny, jako voda, a toto jsou některé z nich. Kamž se poděly?

Makbet: Do povětří, a co se tělesného býti zdálo, co jim v vítr rozplynulo. I tíž jsou tu jistě!

Banko: Byly ty věci opravdu zde, o kterých mluvíme, nebo jsme snad blín jedli, a rozum si jím ztřeštili.

Makbet: Děti vaše mají králi býti!

Banko: Vy nám máte býti králem.

Makbet: I urozený z Kawdor, nebylo to takové?

Banko: To byla jich slova! – Však ejhle, jdou nám naproti.

Třetí výstup

Makbet, Banko, Mentet, Katnes, Seyton, zástup

Mentet: Makbete! Král šťastnou onu zprávu o tvých vítězstvích již obdržel. Zveličenost udatných činů tvých, které ty s buřičemi se potýkaje, nahromáždil, v obdivujících očích jeho vrch lidské slávy býti se zdála. Však ledva, tvou jsa unavilý slávou, ústa svá zavřel, slyše, žeš proti nezkroceným zástupům norvenským s tisícerým smrti nebezpečenstvím bojoval zmužile. Hustě jako krupobití stíhala novina novinu, každá slavnými skutky tvými k mocné tohoto královi ochraně stížena jsoucí; a tak před ním tvou vystřela chválu.

Katnes: My tedy jsme vysláni, bychom ti přinesli díky krále našeho.

Mentet: I na důkaz větších poctivostí, kterými tě obmyslil, velel mi, bych tě jménem svobodného pána; Kawdor pozdravil; tedy sláva tobě, pane nejdůstojnější!

Banko: (*sám k sobě*) Co? Může čert pravdu díti?

Makbet: Svobodný pán z Kawdor jest živ, kterak mne tedy jeho zdlužilou odíváte okrasou?

Katnes: Ovšem jest ještě živ onen někdejší hrabě, však toliko dotud, dokud nad ním vyřčený odsudek smrti vykonán nebude. Zdaž se zemi norvenskou tejně nějaké měl srozumění, aneb buřičům s pomocí svou posily dodával, aneb zdaž s obouma o zkázu vlasti své pracoval, není mi vědomo; však věc jest jistá, že dotázaná, a od něho samého vyznalá zrada na záhubu jej přivedla.

Makbet: (*sám k sobě*) Klámis a svobodný pán z Kawdor! Nejhlavnější věc jest jistě nazpět! – (*k Mentetovi a Katnesovi*) Děkuji vám za vaše zaneprázdnění. (*k Bankovi*) Nedoufáte nyní, že vaše děti králi budou, když ti, jenž mne urozeným z Kawdor nazývali, jim neméně přislíbili?

Banko: Kdyby to jistotně bylo, tedy by tě to ponoukalo, urozeného z Kawdor opovrci, a samé koruny vyhledávati. Jest věc divná, a začasť nás nástrojové temnosti skrze pravdu do vlastní naší zkázy loubí, nevinnými maličkostmi nás postřelující, by nás přivedli k přečinění, z nichž následky zajisté pochází nejstrašlivější.

Makbet: (*An zatím velice zamyšlený stál, poodejde na stranu, a řekne sám k sobě.*) Dvě pravdy jsou pověděny, jakožto šťastné předmluvy k slavnému tomuto divadlu – obsahu královského. – (*čte*) Děkuji Vám páni – nadpřirozená tato zpráva nikoli zlá býti nemůž – a též nemůž býti dobrá. – Jeli zlá, proč mně skrze splnění prvního slibu dal závdavek druhého? Já jsem urozený z Kawdor. Jeli dobrá, proč padá na mne toto pokušení, před jehož mrzkým představením vlasy mé pnou se vzhůru, a mé silné srdce o má žebra tluče? – Však – skutek sám jest méně hrozný, nežli představení ustrašené důmyslnosti. Zato vražda, jenž jest pouhý toliko vrtoch mozku, celou mou vnitřní spoustou tak prudce třese, že veškeré jiné dílo mé životní síly ve mně se zastavuje, a nic mi přítomno není, nežli budoucnost. –

Banko: (*k Mentetovi a Katnesovi*) Vida, jak spolupocestný náš jest vytržený!

Makbet: (*sám k sobě*) Chce-li tomu osud, bych králem byl, tedy nechť mne osud korunuje i bez mého úsilí. – (*čte*)

Banko: (*k Mentetovi a Katnesovi*) Ty nové poctivosti, kterými oděn byl, jsou jako cizí roucha, která nám dobře nepřiléhají, dokud jim častým nošením nepřivykneme.

Makbet: (*k sobě*) Nechť se jakkoli děje – čas a příležitost všecky již těžkosti obejme.

Banko: Důstojný Makbete, čekáme, až ti bude příležitost. –

Makbet: Odpusťte mi! Můj šílený mozek zapomenuté již věci mi opět připomíná. – Vzácní přátelé, snažení vaše jsou v tuto knihu vnesena, kterouž každý den rozvíraje, čítám. (*k*

Bankovi) Pomněte na to, co se dalo, a zatím to lépeji uvážíce, upřímně o tom rozmlouvati budem.

Banko: S radostí.

Makbet: Dosud již dosti o tom, pod'te přátelé; pospěšme ku králi.

Mentet: V brzce jej dostihnem, nebo jdeme mu vstříc.

Makbet: Jest král na cestě? A kam?

Mentet: Do Juvernesu, by urozeného z Kawdor vás, důstojný Makbete, svým poctil navštívením.

Makbet: Jak? Sám král? A kdo – však především jest věc nejpotřebnější, potěšiti ženu mou zprávou o slavném jeho příští. Seytone! (*Odvedá se Seytonem na stranu, vytáhne svou psací deku, a píše, píšíc bez mála nějaké okamžení, zavře ji, a odevzdá Seytonovi.*) Toto dej Lády. Pověz jí, co si jen viděl a slyšel; příští krále; a můj ještě časnější příchod; kvap, co můžeš! Hned přijdu za tebou. (*Seyton rychle odejde.*) I teď, moji přátelé, kdo provází krále?

Mentet: Knížata, Malkolm a Donalbain, kteréhožto prvního král, jakožto nejstaršího syna již za náměstka svého zvolil, knížetem z Rumberlandu jej ustanoviv. Pak Makduf a jiní urození.

Makbet: K tomu jest příprav zapotřebí. Mějte se dobře, přátelé moji! (*k Bankovi*) Vid', snad také krále vyprovodíte? A tak se tedy brzce opět shledáme. Zatím mějte se dobře.

(*Všichni odejdou, Makbet toliko ostane.*)

Čtvrtý výstup

Makbet

Kníže z Rumberlandu! – To jest stupeň, na němž buď padnouti, aneb který přeskočiti musím, nebo mi leží v cestě. Hvězdy skrejte své blesky, aniž noci viděti dejte, jak černé myšlenky z mých se vydírají prsů. (*Odejde.*)

Pátý výstup

(*Pokoj v zámku Makbetovu v Juvernesu. Lády Makbet s otevřenou deskou listovní v ruce, Seyton něco opodál*)

Lády: (*čtouc*) Potkaly mne po mém vítězství, a z naplnění první jich věštby seznal jsem, že více nežli smrtedlní vědí. Když jsem všecek chtivostí hořel, více od nich zvědět chtěje, tu se mi zmizely. Hrůzou jsem ještě bez sebe stál, když přišli od krále vyslanci, nazvavše mne

urozeného z Kawdor, týmž jménem, kterým mne prv čarodějnice pozdravovaly, třetím pozdravením mně ještě oznámivše, že jednak králem býti mám. Toto sem zapotřebné uznal tobě zjeviti, nejmilejší účastnice velictví mého, bys dílu svého na mé radosti neztratila, kdyby ti déleji tejně bylo, jaká ti velebnosti jest přislíbena. Přiviň to k srdci a dobře se měj. Klámis jsi a Kawdor – a tím býti máš, co ti slíbeno jest. Však přece se za tvou měkkou povahu bojím, jest příliš plná lidské dobroty, by na nejbližší cestu nastoupit měla. Ty nejsi cti žádosti prázdna; chtěla bys ráda býti velikou, a ne však skrze zlé prostředky. Po čem náramně toužíš, po tom vždy ještě svědomitě toužíš; chtěla bys ráda bezprávně vyhráti, a přece však ne ošemetně hráti; nepřejješ, by to nevykonáno ostalo, ale sama to vykonati se ostýcháš. Pospěš, pospěš sem, ať ducha mého v tvé ucho vlítí, a udatnosti mého jazyka všecky tvorné myšlenky od tebe zapudit mohu, jež tě od onoho zlatého věnce ohrozuji, kterým by tě osud a nadpřirozené mocnosti rády korunovaly. *(k Seytonovi)* Král tedy tuto noc přijde?

Seyton: Přijde milostivá paní, a urozený pán jistě přijde, on záhy za mnou jíti chtěl.

Lády: Dobře. *(Pokyne na Seytona, aby se vzdálil; Seyton odejde.)*

Šestý výstup

Lády Makbet

Sám krkavec by mi líbezně zpíval, an by mně nešťastný Dunkána příchod pod mé zakrkal krovy. Přid'ťe teď, všichni vy duchové! ježto smrtedlná vdecháte myšlení, přid'ťe a tuto zbavte mne ženstva! Naplňte mne od vrchu hlavy až do spodku paty na veskrz krutostí! Krev mou zahusťte, průchody lítosti ucpejte, ať žádní razové vracující se přirozenosti ukrutný smysl můj nezviklají, a mezi něj, a vyvedení jeho nevkročejí! Vstupte v má ženské prsa a mléko mé v žluč obraťte, vy vražedlní duchové, kdekoli v způsobách neviditelných na lidskou číháte zkázu! Přid'ť, hustá noci, a v nejčernější páru pekelnou se zabal, by břídká dýka má nespátřila ránu, kterouž vrazí, a nebe skrze oponu temnosti vyblednouc, nezvolalo: Stůjž! Stůjž!
(Jest slyšel bubny. Lády Makbet odejde.)

Sedmý výstup

Makbet, Lády Makbet

Lády: Veliký Klámis! Důstojný Kawdore, (*objímá ho*) větší než to obojí skrze toto pozdravení! Zpráva tvá ze strastného tohoto času mne odklidila, a v přítomném již cítím budoucí.

Makbet: Nejmilejší, zdaž si však již všecko opatřila? Dunkán tuto noc k nám přijede.

Lády: A kdy opět odjet míní?

Makbet: Zejtra – nejspíše.

Lády: O ať nikdy slunce tohoto jitra neuzří! Obličej tvůj, můj milý, jest jako kniha, v níž by se věci nebezpečné čísti mohly. Tvář tvá, ať tak vyhlíží, jak to čas s sebou přináší; měj oči jasné, jazyk i ruku ochotnou; buď na pohled co nevinný kvítek, pod ním však budiž hadem! Ostatní mně zanech!

Makbet: Jdi, a obstarej jeho příští.

Lády: Již jest všecko obstaráno. A jak vidím, tedy znamenité ono dílo této noci mé péči jest poručeno, které všem budoucím dnům našim neobklíčené způsobí panování.

Makbet: Pak více o tom mluvíti budem.

Lády: Budiž jen jasného pohledu. Bázeň vždy štěstí na překážku bývá, ostatek všecko mně zanech.

(*Bubny.*)

Makbet: Již přicházejí. Musím dolů.

Lády: Nikoli; tak nesmíš býti vidin. Já je budu přivítat. Však (*objímá ho*) dříve, nežli jdu, přísahu muži, že úmysl duše naši vykonati chceš, cizou, nezrušitelnou přísahu. –

Makbet: Ženo, nech mne! – Jak srdce tvé bije – tvé oko se točí, z něho trávící rozhledy, pust' mne!

Lády: Nepustím, až mi přísáhneš. A neb mají přijíti nahoru, nás pospolu nalézti, a na čele nám předsevzetí naše čtouce, nás zahubiti? –

Makbet: Ha! Což to bylo? (*Opatří svou ruku.*) Slza od tebe! Slza přehrozné zuřivosti, horká, co oheň. Ha! Cítím to, pronikla skrze mou ruku, propaluje všecky mé žíly, zdvihá silně mé srdce, plaj mne plachostí – Ha! Ha! – ano tedy, ženo, ty vítězíš – skrze tuto nejmenovanou, mně plnou ouzkost srdce mého, skrze tu – skrze toho – řeč se mi zaráží! Chci! Ženo, chci –

Lády: Dosti mám, Makbete. Teď je s největší radostí a s jasnou tváří přivítati mohu.

(*Odejde.*)

Osmý výstup

Makbet

Kdyby bylo po všem, když to vykonáno bude, tedy by bylo dobře, spěšně by to vykonáno bylo – Kdyby ta najatá vražda spolu i následky zahladit mohla; a touto jedinou činou též všecko se zde skončilo, tedy bych na tomto záhonu času jednou budoucí život z mysli pustil. Však v takových případech nejspíše odsudek svůj již obdržujeme, jiným trvavé dávající naučení, které posléz na vlastní hlavu zamyslitele nazpět se valí. Stejně měřící spravedlnost donucuje nás, kvasnice z vlastní naší jedovaté číše vypítí. – Dvojnásobně měl bych zde býti bezpečen; poněvadž netoliko jeho příbuzným, nýbrž i podaným jsem. Obojí mocní důvody proti tomu skutku: pak jakožto jeho hospodář, an místo, aby sám ránu vrážel, dvěře by před svým vrahem zavřítí měl. Pak onen Dunkán tak mírně panoval, tak chvalně svůj znamenitý úřad zastával, že ctnosti jeho, co andělé hlasem radostným zvučně, a strašlivě vraždu proklínati budou, spanilé outrpné srdce dětinské zcela v slze rozpustíce. – Nemám žádného ostnu, jenž by běh úmysla mého pudil, toliko cti žádosti, ana sama sebe přeskočíc, na jiného se kácí. –

Devátý výstup

Makbet, Lády Makbet

Makbet: Jak se vede? Co nového? Ptal se po mně?

Lády: Netoliko on; nýbrž i knížata, též Banko, Makduf a jiní zemané. Však všecka ta knížata, tento Banko a Makduf, tito bdějící zemané, a kdyby jich ještě tolik bylo, nikoli na překážku býti nemají.

Makbet: Ženo! Nebudem déleji v této věci pokračovat. On mně nedávno hojné poctivosti prokázal; a já zlatá zdání od každého druhu lidí skoupil, která teď v svém nejnovějším blesku nošena, a ne tak brzce zavržena býti chtějí.

Lády: Byla ta naděje opojena, jenž tě jindy tak zmužilého učinila? Spala-li snad od toho času, a teď procítla, by tak bledě a zeleně při spatření toho, co prv tak zmužile podnikla, vyhlížela? Od této chvíle také tolik o tvé lásce smejšlím. Co? Bojíš se v skutku býti tím, kterým býti si žádáš? Dychtíš po tom, co za ozdobu života pokládáš, a chceš předce v svých vlastních očích, jakož bojácný živ býti? – Nemám toho srdce – ubohá myšlenko! – ačkoli bych ráda chtěla; jakož ubohá kočka v přísloví, – ana by ráda ryby lapala, kdyby si jen noh máčeti nesměla.

Makbet: Proším tě, přestaň! O to všechno se pokusím, co na muže přísluší; kdo se o víc pokusí, není žádný.

Lády: Což to bylo za zvíře, jenž tě prv popudilo, bys mně nejdřív tento umysl vyjevil? – Když si k jeho vyvedení měl srdce zmužilé, tu si byl mužem; a kdybys jej byl vyvedl, tím více bys byl mužem. Tehdáž ani čas, ani místo se nepropůjčilo, a ty si oboji učinit chtěl; ony se samy učinily, a jich ochotnovolnost tě obstrašuje. – Já kojila děti, a vím, jak srdečná jest láska k dítěti každému, jenž má prsa sáje; však já bych – ano Makbete, kdyžby se lahodně na mne bylo zasmálo, já bych cecht můj z bezzubé jeho tlamy byla vytrhla, a mozek mu vyrazila, kdybych to byla tak přísahala, jaks ty to přísahal.

Makbet: Kdyby se to nám nepovedlo? –

Lády: Nepovedlo? Jen to vyved' zmužile, tedy se to nemůž nepověsti. – Až Dunkán usne, – a tato silná cesta spaní jeho napomocna bude – tedy jeho komorníkům s vínem a silným nápojem tak budu připíjeti, že jich paměť, strážce mozku, párou toliko, a jich rozum pouhou baštou býti má. Když pak v hovadním spaní pohřížené jejich síly v smrti takměř pohřbené ležeti budou, co tedy všechno nemůžeme potom ty a já s neostříhaným Dunkánem počítí? Co všechno na jeho zpilé sloužící svěsti, jenž mají míti vinu našeho skutku.

Makbet: Jaká to žena! Neplod' mi více dcer, z tvého kovu muži toliko tvoření býti musí! – Nemyslíš, že za spachatele jmíni budou, když je spící zmažeme krví, a jich vlastních dýk k tomu skutku užívati budem?

Lády: Kdož v povyku a toužebném naříkání, které nad jeho smrtí vydáme, jináč smýšleti se opováží?

Makbet: Již sem tak u sebe zavřel ženo, a všechny mé tětivy k strašné této čině se napínají. Pod', ať umysl tvůj krovem nejkrásnějším zastřem! *(Oba odchází.)*

Druhé jednání

První výstup

(Síň v Makbetově zámku.)

Makbet

Jest to dýka, co před sebou vidím, jílce k mé ruce obrácené? Pod', ať tě uchopím. Nemám tě, a předce vidím. Jsi-li též osudný ukaze tak čitelný, jakož jsi viditelný? Aneb jsi toliko dýka mé duše, toliko pára mého zahřitého mozku? Vždy tě vidím v též tělesné způsobě, jako tato, jíž zde dobývám. – Ukazuješ mi cestu, kterouž sem kráčet chtěl, a podobného nástroje, jako jsi ty, chtěl sem užívatí. Bud'to mé oči, aneb ostatní smyslové mne za blázna mají. – Vždy tě spatřuji, a na tvé hlavní krůpěje krve, jichžto dříve nebylo. Nic to není opravdového – jest krvavé předsevzetí mé duše, jenž oči mé šálí. – Ted' na jedné polovici světa přirozenost zdá se býti mrtvá, a přehrozní snové pokouší oponou zastřené spaní; ted' kouzelnictvo strašnou koná bledě hekate, a ukrutná vražda, od vejíchho strážce svého vlka probuzena jsouci, loupežným Tarkvina krokem co příšera k svému bílu se loudí. Ty pevná, nepohnutelná země, neslyš kroky chodu mého, by kamení tvé přestrašlivou onu půlnoční tichost chřestem svým nepřetrhlo, která spomáhá umyslu mému, a nevyzradilo, proč Makbet nespí. – Zatím co já mu zde hrozným, on tam života požívá. – *(Zvon bije.)* Ted' jdu, a již jest učiněno; neb jest zvon, jenž tě z tohoto světa do druhého obsílá! *(Odejde.)*

Druhý výstup

Lády Makbet *(Z tétož strany, však i jiných dveří přichází.)*

To, co je opojilo, mně přidalo srdce; co jich oheň zhaslo, můj zanítilo. – Poslyš! Ticho! – sova křičela, ten zarmoucený ponocný, an nám přehroznou dobrou noc dává – Ted' to vykonal – Dvěře jsou otevřeny; přeplněn komorníci úřadu svému chrápáním se posmívají. Já jim tak silný spánek připravila, že smrt a přirozenost se ted' vespolek škorpi, zdaliž živi jsou aneb mrtvi.

Třetí výstup

Makbet, Lády Makbet

Makbet: Kdo je tu? He! –

Lády: Nastojte! Obávám se, že procitli, a to se nestalo; předsevzetí a ne skutek nás zahubí. – Kdyby byl, jak sem ho spáti viděl, mému otci podoben nebyl, sama bych to byla učinila. – Manželi!

Makbet: Učiněn jest ten skutek? – Neslyšela si žádný povyk?

Lády: Sovu sem slyšel skučeti, a polní cvrčky křičeti. – Neřekl si něco?

Makbet: Kdy?

Lády: Teď jen.

Makbet: Když sem dolů sešel?

Lády: Ano.

Makbet: Slyš! Kdo leží v druhém pokoji?

Lády: Knížata.

Makbet: (*Podívá se na ruce.*) Což jest to smutné divadlo!

Lády: Bláznová myšlénka, smutným to nazývati divadlem.

Makbet: Jeden se ve spaní usmíval, a druhý zkríkl: Vražda! Tak že jeden druhého zbudil, a já drkotaje sem stál, a je poslouchal, oni však svou noční modlitbu zřikavše usnuli.

Lády: Dva leží v jednom pokoji.

Makbet: Jeden zkríkl: Bože pomoz! A amen; druhý, jakoby mne s těma katovskýmá rukama byli spatřili. Já poslouchal, ale nemohl sem vyřici Amen, když pravili, pomoz nám Bože!

Lády: Nerozjímej si to tak příliš!

Makbet: Ale proč sem nemohl říci Amen? Bylo mi, jakoby mi to v hrdle bylo zmizelo.

Lády: Takové činy nesmí si člověk tuze v mysli rozbírat, toť by ho i zblázniti mohlo.

Makbet: Zdálo se mi, jako bych hlas slyšel, an na snícího volal: Nespi déle! Makbet spaní zabíjí, ono nevinné spaní, jenž zápletek veškerých péčí rozplétá, a každému dni nové plodí živobytí; onu posilu umdlévajících práce, balšám zraněných myslí, nejprospěšnější obcerstvení přirozenosti, nejchutnější a nejsilnější krmi při hostině života. – –

Lády: Co chcete se vši tou řečí?

Makbet: Vždy se zdálo, jakoby v celém domě křičelo: Probud'te se, nespěte více; Klámis zabil spaní, a za to Kawdor nemá více spáti; Makbet nemá více spáti.

Lády: Kdož pak to byl, co tak křičel? – O můj milý Makbete! Ty zemdléváš svou statečností, když s tak neduživým mozkiem o takových věcech přemýšlíš. Jdi, vem trochu vody, a smej to mrzké svědectví z tvých rukou. Proč si tyto dýky s sebou přinesl? Ty musejí tam ostatí ležet, jdi, dones je tam zase, a spící komorníky krví pomaž.

Makbet: Já tam již nejdu, děsím se té myšlenky, co sem učinil. Jdi ty tam; já se nepokusím.

Lády: Slabá duše! Dej mně ty dýky. Spící a mrtví jsou toliko podobizny; a jen děti se bojí malovaného čerta. Krváci-li, tedy tváře komorníků jimi pomži; neb oni musí za spachatele držáni býti. *(Odejde.)*

(Slyší se tlučení.)

Makbet: *(Poskoče.)* Odkud to tlučení? – Co je to, že každý šust na mne hrůzu uvádí? Jaké to ruce? Ha! Oči mně vyloupají! – Může-li celé moře krev tuto z ruky mé smýti? Nikoli, dříve by tato má ruka všechny jeho zelené vlny očervenila. –

Lády: *(Vrací se.)* Ruce mé mají barvu vašich, však stydím se, že tak bílé jest mé srdce. – *(Opět se slyší tlučení.)* Slyším tlouci. Odberme se do našeho pokoje; trochu vody nás od toho skutku očistí. Jak jest tedy lehký? – Tvá stálost mne docela opustila. – Poslechni, již to opět tluče! – Pod', půjdem, obleč se v noční roucho, ať nás žádný nepřekvapí, a nevidí, že sme bděli. – Nepohřížuj se tak nešťastně ve svých myšlenkách.

Makbet: O kýž sám o sobě nevím! Probuď se Dunkáne s tím tlučením! O jak bych přál, aby si mohl!

Lády: Slyším knížata. Pryč! Pryč! *(Oba odejdou.)*

Čtvrtý výstup

Malkolm, Donalbain *(Ze dveří, z kterých Lády vyšla.)*

Donalbain: Proč bychom mlčeli, my, kterých se tato smutnohra nejvíce týká?

Malkolm: Co můžem zde mluvit, kde naše zkáza, co v štěrbině schovaná, každé okamžení vzbouřiti se, a nás zachvátiti může. Pryč odtud, teď není času k slzení.

Donalbain: Co jest však váš umysl?

Malcolm: Má rada nebyla, abychom se zde někomu svěřili. Okázati bolest, které člověk necítí, jest povinnost, ana nešlechtnému nezdá se býti těžká. A tak bychom se mohli v ruce našeho, místo našeho přítele dostat. Já chci do země Anglické.

Donalbain: Já do Irlandu. Rozloučení jistotně oba dva budem. Tu kde jsme, sami býti bych pod ochotným skryté usmíváním na jednékaždé tváři viděl. Čím bližší jsme k krvi, tím více jsme nebezpečni.

Malcolm: Tento vražedný oštíp, an otce našeho ranil, také i nás neušetří, a věc nejbezpečnější by byla, bychom se mu vyhnuli. Tedy na koně; nemařme času více loučením. Volno jest sobě samém se odloučit, kde by i nejmenší prodlení smrt způsobit mohlo. *(Oba dveřmi prostředními odchází.)*

Pátý výstup

Makduf, Makbet, Mentet

Makduf: Jistě vás naše tlučení probudilo?

Makbet: Nikoli. Co vás ale tak časně sem přivádí?

Makduf: Přicházím za příčinou krále; procitl již?

Makbet: Ještě nprocitl.

Makduf: Poručil mi, abych jej časně ráno zbudil, a já se staral, bych nepřišel pozdě.

Makbet: Dovedu vás k němu.

Makduf: Tu svobodu já tobě vezmu, a zavolám, neb úřad, to můj, dovoluje. *(Odejde do dveří, z nichž knížata vyšla.)*

Mentet: Odjíždí dnes zase král?

Makbet: Tak ustanovil.

Mentet: To byla nepokojná noc, v pokoji, v kterém my leželi, vál dýmníkem vítr dolů, a celou noc bylo v povětrí takové kvílení, až člověka hrůza podjímala.

Makbet: Ba byla to bouřlivá noc.

Makduf: *(Opět přijde.)* O! Nastojte, nastojte! Žádný jazyk, žádné srdce to ani pochopit, ani vyslovit nemůž.

Makbet: (

Co se děje?

Mentet: (

Makduf: Svévolnost mistrovství svého dokázala; bohaprázdná ruka vražedníka posvátný chrám páně vyživši, svátost velebnou vyloupila.

Makbet: Co chcete tím říci? Svátost?

Mentet: Myslíte krále?

Makduf: Vkročte v pokoj, a staňte nad hrozným divadlem! – Nežádejte, abych to vyřkl. Patřte a pak sám promluvte! – *(Makbet a Mentet do dveří odejdou, z kterých teď jen Makduf přišel.)*

Makduf: Probud'te se, probud'te! Tlučte na zvon! – vražda a zrada! Banko! Malkolme! Donalbaine! Vzhůru! Probud'te se! Zstráste pernaté ono spaní, smrti podobiznu, a hled'te na smrt samu! – Vzhůru, vzhůru! Hled'te na předebru velikého soudu! – Malkolme! Banko! Vstaňte jako ze svých hrobů, a co duchové si vykračůjete, na ukrutný se dívající příběh. *(Zvoní se na zvon.)*

Šestý výstup

Předešli, Lády Makbet, Banko

Lády: Jaká jest příčina, že tak strašlivý zvuk spící v tomto domě ze sna probuzuje? – Mluvte!

Makduf: Přemilá Lády, to se nehodí pro vaše uši, co povědit mohu. – Ucho ženské tím zběsít, byla by druhá vražda. O Banko! Banko! Král náš a pán jest zabit.

Lády: Pro Bůh! Co, v našem domě?

Banko: Všudy věc dosti hrozná, nechť by se to kdekoli stalo. – Makdufe, prosím tě, mluv sobě sám na odpor, a řekni, že to tak není. *(Makbet a Mentet se navrací.)*

Makbet: O kýž sem jen hodinu před tou náhodou umřel, tedy bych byl šťastně živ byl. Neb od této chvíle nic znamenitého více v smrtelnosti není. Všecko jest toliko šibřinek. Čest a ctnost jsou umrlé; víno života jest vycezeno, a tato světa spousta pouhým toliko droždím se ještě honosit může. –

Mentet: Jeho komorníci, jak se zdá, jsou spachatelé: jich ruce a tváře všudy byly krví zmazány; takové též byly jich dýky, které sme neotřené na jich peřinách našli; vyhlíželi divocí a zkormoucení; žádný se neosmělil, blízko k nim přistoupiti.

Makbet: O! Nyní toho pykám, že sem je v mé první vzteklosti pobil.

Makduf: Proč ste to však učinil?

Makbet: Kdo můž býti v tomtěž okamžení moudrým spolu i zmateným, pokojným i zuřivým, věrným i jednostejným? Žádný. Účinek mé prudké lásky překvapil váhavou rozumnost. Zde ležel Dunkán; jeho stříbrná kůže zlatou krví jeho zlemovaná, a jeho rozšklíbené rány, co štěrbin v přirozenosti, jimiž zkáza proráží; zde vrahové, v barvu řemesla svého ustrojeni, nože jejich hanebně s sedlou krví zbarvené. – Kdož, an k svému králi srdce laskavé měl, a v tomto srdci zmužilost, k dokázání této své lásky, mohl se tu zdržeti?

Lády: Ouve! Nemohu více. Pomozte mi odtud. *(Staví se jakoby omdlévala.)*

Makbet: He! Na pomoc! *(Přijde několik sloužících.)* Pečujte o Lády.

(Odvedou ji do pokoje, který jest naproti prvnímu.)

Sedmý výstup

Předešlí, Katnes *(Vkráčeje, když Lády odvádějí.)*

Katnes: Bopomozi! Též Lády zabitá?

Makduf: Nesmírná žalost mdlobu jí způsobila. Vy to tedy již také víte? Dokud a co vás tak časně sem přivést může?

Katnes: Nejdůvodnější domnění o nějakém stalém neštěstí, ač sem se ony nejhroznější činy ze všech ostatních, ježto sem dole v přístupu zámeckých dveří zvěděl, nenadál. Pak sem se neměl o žádné nehodě domýšlet, neměl ze vsí síly sem pospíšit, když sem oba Dunkánovy syny, Malkolma i Donalbaina, s bledými, zmrtvělými tvářemi, plné hrůzy, ouzkosti a strachu, plné znamení bludných poběhlců beze všeho původu, koně své krvavě bodat, mimo mne jen letět, a cestami k hranicím uhánět viděl?

Makbet: Knížata! Že sme je předce v našem leknutí a nářku oba hned neztratili? A týž mne jen tenkrát myšlení mé klame! A co kdyby byli komorníci od knížat penězi byli pokušeni?

Mentet: Vždy proti přirození. Nešťastná tužbo po vládě, že se proti vzniku vlastního tvého živobyetí bouřiti můžeš!

Makbet: A předce skrze svůj útěk v nemalou se dali podezřelost.

Banko: Přátelé! Bázeň a pochybnost nás ohromuje. Odechněme sobě; pak se opět sejdeme, a na hroznou tuto krvavou vlnu lépe se vyptejme. – Zde v veliké ruce Boží stojím, a od té doby nesmírlivým protivníkem zakrytého spachatele ukrutné této činy býti se vyznávám!

Makbet: To i já činím.

Ostatní: To my všichni činíme.

Banko: Přátelé, teď se ozbrojíme, a pak se v dvorské síni sejdem.

Ostatní: Jsme tím spokojeni.

Makbet: Já dojistá nebudu posledním. Teď se jen po mé choti podívám. *(Všichni odejdou, Makbet ostane.)*

Osmý výstup

Makbet, Lády Makbet

(Když Makbet do pokoje vkráčí, v který Lády uvedena byla, přijde mu ona naproti.)

Makbet: Tobě jest lepší? *(Lády se usmívá.)* Aneb ti dokonce zle nebylo?

Lády: Neměla jsem se ještě tak dobře, jako když jsem omdlela. Částka z mé hry. –

Makbet: Knížata –

Lády: Všecko jsem slyšela, vím všecko.

Makbet: Ale teď shromáždění v síni! Jaké to bude –

Lády: Jaké to bude, myslíš? A ty se ptáti můžeš? – Já ti tedy povím, jak to bude, a býti musí. Vy se shromáždíte; ty se tak chovati budeš, a v své věci tak mistrovsky sobě počínati, jakos do té doby učinil. Dá se řeč o útěku knížat, tvá žalost, tvé slzy potvrdí podezřelost, v které jsme se měli. Kdož tobě bude žádat tak pošetilé, krvavé a vražedné mladíky na stolci viděti? A tak bude urozený z Kawdor, rek a vyprostitel země šotské, jediný příbuzný krále Dunkána nepotěšitelný Makbet, jednosvorně za krále vyhlášen, s plesáním do Skony provázen a s výskáním zemana a lidu korunován. – Nemrač se, Makbete! Koruna jasné, ochotné čelo žádá. – *(Když vždy zamyšlený skloněnou hlavou tu stojí, povzbuzuje ho ona, křičíc mu do očí.)* Vzhůru muži, ke korunování! K nejslavnějšímu korunování!

Třetí jednání

První výstup

(Pokoj v síni královské)

Banko

Máš to tedy? Klámis, Kawdore, králi, všecko, co ti kouzelnice přislíbily. Jen se velmi bojím, žes toho žádným dobrým způsobem nedošel; a přece se mluvilo, že potomkové nic z toho děditi nemají; nýbrž já sám že kmenem a arcioctem mnohých králů býti mám. Hlásaly pravdu, – jakož jejich k tobě promluvení, Makbete, to dokazovat se zdá, proč nemohou spolu také mně odpovědi dávat, a mne k naději probuzovat? – Ale ticho, nic víc! – Ach! On jde.

Druhý výstup

Makbet jakožto král, Banko, několik zemanů, zástup

Makbet: Tuto jest náš nejpřednější host. – Na večer máme slavnou hostinu, pane, a prosíme vás o vaši přítomnost.

Banko: Dle příkazu vaší velebnosti, v kterémžto každém povinnost má závazkem nerozlučitedlným navěky přijata jest.

Makbet: Vy však odpoledne odjedete?

Banko: Ano, nejmilostivější pane.

Makbet: Jest cesta daleká?

Banko: Tak daleká, že ještě celý dnešní den k tomu vynaložím. Nebude-li se můj kuň co nejlépe chovati, tedy ještě jednu neb dvě temné hodiny od noci se vypůjčiti budu musit.

Makbet: Však při našem kvasu najíti se dejte.

Banko: Můj králi, já zajisté se dostavím.

Makbet: Doslýchám, že krvaví strejcové naši do englické a irlandské zemi vtrhnuli, zapírají svou ukrutnou vraždu nad otcem spáchanou, všeliké myšlenky mezi lid roztrušují. – Však o tom zejtra s jinými důležitostmi, jenž se týkají obce, a sjednocené naší pozorlivosti žádají. – Jedete vy na koni? A syn váš Fleans s vámi?

Banko: Tak jest nejmilostivější pane, on jede spolu, a mně nelze více prodlévat.

Makbet: Koním vašim přeci rychlé a bezpečné nohy, a s tím poroučím vás jejich hřbetům. Mějte se dobře. (*Banko odejde.*) Necht' až do večera každý svého času jak chce užívá. Bychom rozkoše společnosti tím lépe pocítili, zůstaneme až do večere samotni. (*Zemané a zástup odejdou.*)

Třetí výstup

Makbet, Seyton

Makbet: Seytone! – Jest ten muž při ruce, kterého jsme požádali?

Seyton: Nejmilostivější pane, on u zámeckých vrat čeká.

Makbet: Přiveď ho před nás.

(*Seyton odejde.*)

Čtvrtý výstup

Makbet

Býti tím, ještě nic není; ale býti tím v jistotě! – – Mám veliké příčiny, báti se toho Bankona; v jeho královské duši panuje něco, čeho se člověk báti musí. Jeho zmužilost daleko sahá, a mimo té zmužilosti tolik moudrosti v jeho duši přebývá, že vyvedení vždy jest jisté. On jest jediný, jehož bytnosti se bojím. Jedině v jeho přítomnosti duch můj křídla věší. On zpuřně na ty sestry promluvil, když mne ponejprv nazývaly králem, kázav jim, by k němu mluvily; a pak ho přivítaly prorocky jakožto otce královské poslušnosti. Na hlavu mou vsadily korunu neúrodnou, a suché žezlo mně do ruky daly, by mi někdy od cizí ruky vydřeno bylo. Stane-li se to, tedy sem pro potomky Bankona duši svou sprznil; pro ně ochotného Dunkána zabil; pro ně toliko pokojnosti srdce mého pozbyl, a můj nepominute i klenot uhlavnímu nepříteli lidstva prodal, bych je učinil králi. – Potomci Bankona králi! – Nežli se to stane, dříve ať smrt na bojiště vkročí, a mne na hrdlo vyzve! – –

Pátý výstup

Makbet, Seyton, Kuran s tovaryštvem svým

Makbet: (*k Seytonovi*) Jdi před dvěře, a čekej tam, až tě zavolám. (*Seyton odejde.*)

(*K vrahům*) Věhodci! Rozebírali ste si mé poslední řeči? Teď víte, že on to byl, an za předešlých časů štěstí od nás tak odchýlil. Vy ste se domýšleli, že bych já byl tím vinen, ale já se ospravedlnil, a Vám patrně dokázal, jak se s vámi nakládalo, jakých úskoků a nástrojů se užívalo, jak všechna úsilí vaše v nivec byla obrácena; kdo toho byl účasten; slovem, všechno ostatní, coby i člověka blbého přesvědčit musilo: To učinil Banko!

Kuran: Zajisté, to ste na nám vyjevil.

Makbet: Tedy dále, o jiném. Cítíte-li tak nesmírnou trpělivost ve vašem přirození, že to tak prominout můžete? Jsic tak příliš nábožný, že za toho dobrého muže, a potomky jeho ještě se můžete modlit – za toho, jenž vás až do hrobu připravil, a věčně na žebráky uvedl?

Kuran: Já a moji tovaryši jsou muži, milostivý pane.

Makbet: Nu tedy když muži jste, a znamenité, a nechatrné místo mezi pokolením lidským držíte, tedy to povězte; a já vám svěřím nález, jehožto vyvedení vás od vašeho nepřítele vyproští, a vám spolu náklonost a lásku našeho srdce vypůsobí; neb jediná smrt jeho nám dokonalou spokojenost mysli zjednati může.

Kuran: Já jsem jeden z těch, jehož těžké světa rány, a zlosynstva tak velmi již rozlítla, že jsem hotov jemu navzdor všechno podniknouti. Jiného opět z tovaryšů mých neštěstí tak již ztejralo a ztahal, že každou chvíli jest přichystán v jakékoli nebezpečnosti života se vydati, by ho tím buďto polepšil, aneb se ho i dokonce zhostil.

Makbet: Víte-li, že Banko vašim nepřítelem byl –

Kuran: Vím, milostivý pane.

Makbet: On jest též mým, a tak krvožíznivou nenávisť proti mně hoří, že každé okamžení, jenž bytnost jeho prodlužuje, mou v nebezpečnosti uvádí, a ačkoli bych dosti moci měl, jej veřejně z tváře mé zapudit, tedy toho předce pro jisté přátele učiniti nechci, kterých náchylnost bych nerad ztratil. Musím plakati pád toho, kterého sem sám na zem porazil; pročež mám zapotřebí vaši pomoci, bych tuto věc z jistých důležitých příčin skryl před očima lidskýma.

Kuran: Jsme k vašim službám – učiníme, co nám rozkážete – ano kdyby i náš život –

Makbet: Vás všech zmužilost v tobě je toliko stkví. Nuže tedy (*Podá mu list.*) zde jest vaše nauka, místo i čas, jenž není více daleko, určený. On se na cestu vydal, onen nám tak protivný Banko, tuto noc se opět navrátí, a v noci a nedaleko sídla musí se to státi; však aby všudy

dobře bylo, musí též syn jeho Fleanc, an jej provází, s světem se rozžehnat. Neboť na jeho ze světa zprovození mně nemálo záleží. Teď máte vaše návěští, a času darmo nemařte.

Kuran: Myslete, že se již stalo, nejmilostivější pane.

Makbet: Zavřeno jest! Banko, chce-li duše tvá letěti k nebi, tedy ho tuto noc najíti musí.

Šestý výstup

Makbet, Lády Makbet

Lády: Jak jest, Makbete? Již opět zamyšlený, a proč jsi vždy tak samotný? – Po všem jest veta, jestliže při konci žádosti našich též spokojenosti není? K čemu jest to, žes tak hnětlivými myšlénkami tovaryšíš, a jimi se obíráš, které s těmi, na které směřují, dávno již zemřítí měly? Na věci, které se nemohou zjinačit, ani pomyšleno býti nemá; co se stalo, již se stalo.

Makbet: Vy hada rozpoltili, ale neumrtvili. On opět v hromadu sroste, a znova hadem bude; zatím co naše ubohá zlobivost v nebezpečství svých předešlých zubů vydaná ostane. Však dříve veškerá světa spousta se rozboří a zahyne, nežli my chléb svůj v strachu požívati, a od přehrozných těchto dnů soužení jsouce nepokojně spáti budeme. Lépeji ležeti s mrtvými, které sme chtěce sami toho místa dojíti, raději na odpočinutí poslali, nežli bez oddechu v těchto trvati mukách. – Duncan leží v svém hrobu; tiše a hladce na tuto nepokojnou zimnici života odpočívá. Zrada nejhůř s ním dokazovala; teď ani jed, ani ocel, ani domácí zlost neb bouře, ani přespolní pohrom nic jej pokoušeti nemůž.

Lády: Pod', pod' můj nejmilejší, objasni toto pošmourné čelo, buď na večer veselým a šprýmovným mezi tvými hosty.

Makbet: To budu má milá, a prosím tě budiž ty také. Zvláštní zření měj k Bankovi, prokaž mu jak rozhledy tak slovy všemožnou čest. Čas toho ještě žádá, bychom poněkud na svou důstojnost zapomenouce, k pochlebenstvím se snížili, a srdce své ochotnou zastřeli tváří.

Lády: Nemysli pak na to.

Makbet: O, srdce mé jest štíry naplněno, milá ženo! – Víš, že Banko a syn jeho Fleanc ještě živí jsou. –

Lády: Oba však předce nemají přirození nesmrtelné.

Makbet: To ještě jest má útěcha, že zrušení být mohou; tedy buď dobré myslí. Dřív nežli netopejr svůj poutnický let dokoná, a letavý chroust s svým dřímavým bručením tmy zívavé na zemskou tvář v nebe, strašlivý skutek má býti vykonán.

Lády: A jaký skutek?

Makbet: Buď raději nevědomo, mé přemilé kuře, dokud nad vyvedeným skutkem nebudeš moci zplesat. – Přid', temná noci, zamuř spanilé oko dne outrpného krvavou a neviditelnou rukou tvou přetrhni a v kusy rozsipej veliký tento zápis, jenž mé líce tak bělí! – Již se šepí, a krahujce letí ku kavčímu houští; všickni dobří tvorové dnoví hlavou kývati a dřímati počínají, zatímco černí podruzi noci na loupež vybíhají. Ty sem jich řeči hrozíš; však budíž tichá. Věci, jenž zlý začátek mají, toliko skrze zlosynstva dále provozovány býti mohou.

Sedmý výstup

Předešlí, Seyton

Seyton: Hosti jsou shromážděni, a očekávají vás milostivý pane.

Makbet: Pod'te, moji milí!

(Všichni odejdou.)

Osmý výstup

(Síň. Přistrojený stůl s jídlami.)

**Makbet, Lády Makbet, Mentet, Katnes, a ještě několik urozených, Kuran, Sluhové,
Duch Bankův**

Makbet: Znáte svůj řad, urození, usad'te se všichni od prvního až do posledního, srdečně vás vítám! *(Urození se klanějí.)* Já sám se brzo tu v společnost přimísím, a služebným hospodářem budu. Naše hospodyně, zdá se, jakoby na svou věc byla pozapomněla, my ji však při příležitosti požádáme, by přivítala své hosty. *(Posadějí se.)*

Lády: Učiň to místo mne pane, všem mým přátelům; mé srdce aspoň je všecky přivítá.

(Kuran přijde ke dveřím.)

Makbet: Obojí strana jest obsazena; zde vprostřed se posadím. Buďte veselí, my hned číši kolem okolo stolu pošlem. – *(Zahlídne Kurana, jde proti dveřím, a řekne zticha.)* Na tvé tváři jest krev. –

Kuran: Tedy jest Bankona.

Makbet: Jest po něm?

Kuran: Milý králi! Chřtán má podřezaný, tu službu já mu prokázal.

Makbet: Tys nejlepší ze všech křtánuřezačů, však i ten zlý není, an Fleancovi podobnou službu učinil. Jsi-li ty ten, tedy sobě rovného nemáš.

Kuran: Nejmilostivější pane, Fleanc utekl.

Makbet: Tedy se zimnice má opět navrátí; sice bych byl docela zdravý ostal; všecek jak mramor, a pevný jak skála; neobmezený a všeobecný, jako povětrí nás ofukující. Ted' sem znova sevřen, a obklíčen traplivými hnětlivostmi, a lopotami. – Ale Banko jest dobře schován.

Kuran: Dobře jest schován, nejmilostivější pane, nebo leží v jednom příkopu s dvaceti, hlubokými ranami na své hlavě, z nichž ta nejmenší smrtelná byla.

Makbet: Děkuji ti; tu tedy leží onen dospělý had. Ten červ, jenž vyklouzl, časem svým zplodí sice jedovatinu, však dosavad žádných ještě nemá zubů. Ted' odejdi, zejtra o tom více promluvíme. (*Kuran odejde.*)

Lády: Můj přemilý manželi, ty sobě svých přátel nevšímáš. Kdo své hosty nepřesvědčí co nejlepší, že jim všecko od srdce přeje, tak mi přichází, jakoby si svůj oběd zaplatit nechal. Najísti se do sytosti může člověk i doma a to pohodlněji. Jindy příjemná kratochvíle, a společná veselost jest koření oběda, bez něhož i ty nejlepší krmě jsou bez chuti. (*Bankův duch vystoupí vzhůru a na místo Makbetovo se posadí.*)

Katnes: Líbí se vaší velebnosti se posadit?

Makbet: Zde bychom tedy ozdobu vlasti naší měli pohromadě, kdyby náš věrný přítel Banko nescházel. Přál bych, aby příčina prodlení jeho raději byla nedostatečná přívětivosti, nežli nějaké kdesi přihodilé neštěstí.

Katnes: Že nepřichází, není věc chvalná, kdežto přijítí slíbil. Nelíbí se jich velebnosti svým královským tovaryštvem nás učiniti šťastné?

Makbet: (*S úžasem, když spatří ducha, jehož žádný jiný nevidí.*) Stůl jest plný!

Mentet: Zde jest ještě prázdné místo, pane.

Makbet: Kde?

Mentet: Zde, můj nejmilostivější pane – Co vás tak velmi pohybuje?

Makbet: (*bez sebe*) Kdo z vás to učinil?

Mentet:) A co, nejmilostivější pane?

Katnes:)

Makbet: (*v duchu*) Nelze ti říci, že já to učinil: netřas tak proti mně tvé krvavé kadeře!

Katnes: Páni, vstaňme; jich velebnosti není dobře.

Lády: Sed'te milí přátelé; můj manžel začasťe takový bývá, a hned z mládi takový býval.

Prosím, ostaňte na svých místech. Ten nápad trvá jen nějaké okamžení; v tu chvíli mu opět

dobře bude. Když naň mnoho vzhledáte, tedy jej zlobíte, a prodlužujete tím jeho neštěstí. Jezte, a nedejte dokonce naň pozor. *(Tejně k Makbetovi.)* Jsi ty muž?

Makbet: Jsem, a k tomu srdnatý, proto že mohu hleděti na to, před čímž by i sám ďábel zbledl.

Lády: *(na straně)* O překrásné věci! – To je opět obraz tvé bázně; ona v povětrí dobytá dýka, jenž tě, jaks pravil, k Dunkánovi vedla. – Věru, takové lekání děšení lépeji by v pohádce nějaké staré matky u krbu kdesi, kterouž ona od své nebožky báby slýchala. – – Styd' se! Co se tak škaředíš? Naposledy nevidíš jiného nic, leda stolicí.

Makbet: Prosím tě, popatř tamo! Patř! Hled'! – he! Co praviš? *(Ukáže prstem na ducha.)* Věhodek! Co jest mi potom! – Když kývati můžeš, potom také mluv! – Jestli kostnice, a hrobové lidi pohřbené déle zdržeti nemohou, tedy necht' jsou budoucně žaludci [...] našimi hroby. *(Duch se zmizí.)*

Lády: *(Vždy po straně)* Co? Jsi vždy ještě pro to bláznovství tak chatrného srdce?

Makbet: Jak zde stojím, já jej viděl! –

Lády: Hanba, styd' se!

Makbet: Krev byla prolita, již za oněch starých časů, dříve nežli zřízení lidská obce vyčistila; ano, také i potom vraždy byly páchány, kterých pro hrůzu poslouchati nelze. Když byl jindy člověku mozek vyražen, tedy umřel, a pak byl konec. Ale teď s dvaceti smrtedlnými ranami na hlavě opět vzhůru vystupují, a z našich stolic nás zahání. To jest věc mnohem řidčí, nežli taková vražda.

Lády: *(Hlasitě)* Můj nejmilejší manželi, tvoji přátelé jsou tebe zbaveni.

Makbet: Já na to nezpomněl – *(nahlas)* Nehleďte na mne, moji přemilí přátelé, jsem podivné mdlobě podroben. Kdo mne však zná, ten si z toho nic nedělá. – Pod'te, prv budu pítí vaše zdraví, a pak se posadím! – Podejte víno, naplňte koflík – za zdraví všech společně, a našeho milého přítele Banko, an mezi námi není. Přál bych, aby tu byl! Za jeho, i za všech zdraví! *(Urození se pokloní; duch opět vystoupí; Makbet hrůzou koflík na zem upustí)* Pryč z mých očí, ať země tě skryje! – Tvé kosti jsou bez mozku, Tvá krev jest studená, nemáš zraku v těch očích, kterými na mne tak z ostra hledíš.

Lády: Nemějte to, moji milí zemané, za nic jiného, nežli za věc obyčejnou; nic to jiného není; to jediné jest, že nám to kazí radost, kterouž sme teď měli.

Makbet: Oč se muž pokusí, o to se i já pokusím – přid' v způsobě ruského nedvěda na mne, ozbrojeného nosorožce, aneb zebra hyrkánského; přid' v jakékoli jiné způsobě, nežli v této a mé silné žíly se nezatřesou: aneb obživ opět, a vyzvi mne do pouště na kord; odepřu-li ti s třesením, pak mne loutkou děvčete nazvi. Pryč, hrozný duchu, přišero nepodstatná, pryč!

(Duch se zmizí.) Co, jak – – ha! Jsi pryč? Tedy jsem opět mužem. *(Zemané vstávají.)* Prosím vás, ostaněte sedět.

Lády: Ty si nám Tvým laškováním všecku radost pokazil, a společnost naši učinil roztržitou: což není možné, by takové věci jako oblak vedlé nás minuli, a my nad nimi neužasli.

Makbet: Vy jste mi ještě více ku podivu nežli prv, když sobě pomyslím, že na takové úkazy patřiti, a přirozenou červenou barvu na svých lícech podržeti můžete, zatímco moje hrůzou mi bělejí.

Mentet: Jaké vlasy, nejmilostivější otče?

Lády: Prosím vás, nemluvte; on jest vždy horší a horší. Otázky jej dokonce pomatou. Dobrou noc, dobrou noc všem společně. *(Zemané hluboko se pokloníce odejdou.)*

Makbet: Krev prý se žádá; krev žádá krev. Vím příklady, že kamení se hýbalo a stromy mluvily. Věštcí, jenž povahy věcí temných znají, skrze kafky a vrány již nejskrytšího vraha světa odkryli. – Dlouho-li jest do noci?

Lády: Tak dlouho, že se již takměř s jitem potýká.

Makbet: Co k tomu pravíš, že Makduf přijíti se zdráhá, ač sem ho dvorně požádal.

Lády: Poslal si pro něj?

Makbet: Teď jen; ani jednoho zemana mezi nimi všemi není, v kteréhož dom bych sluhu v mém platu neměl. Zejtra raním jitem přijdu ku kouzelnicím; musí mne více říci; neboť teď jsem přinucen, pro mé vlastní dobré skrze nejhorší prostředky něčí nejhorší vyšetřit. Já tak hluboko do krve zabředl, že by, kdybych dáleji břesti chtěl, navrácení mé tak bylo nebezpečné, jako sám průchod. Já mám podivné věci v hlavě, jenž mou rukou vyvedeny býti musí, dříve nežli se jich kdo nadá.

Lády: Schází ti to, čeho všickni tvorové mají zapotřebí, totiž spaní.

Makbet: Pod', půjdem na lože. Má hlavní chyba jest toliko bázeň nováka, kterýž cvikem ještě odužen není; v takových skutcích jsme ještě dětmi. *(Odejdou.)*

Čtvrté jednání

První výstup

Temná jeskyně; v prostřed stojí kotlík

Kouzedlnice a kouzedlníci

Hřímota a blýskota.

1. kouzedlnice.: Teď v brzce přijde. Mějte vaše osudí, a kouzla přichystaná. Potřebné požáry sem sama z měsíce přinesla, skrz kterýchžto kouzedlné připraveními tak dvorná vidění před oči Makbeta předestřem, že on, k své zkáze od nás zklamán, odvážlivě jak smrt tak štěstí potupí. – Ještě nejde. Začnem naše dílo.

(Křepce skáčí a obtočíce kotel, všeliké věci, jako byliny a.t.p. v něm metají. Tím svým křepčením netrpělivost na sobě okazují, že Makbet dlouho nepřichází. Když opět skáčí, jedna z těch kouzedlnic uhlédá zdaleka Makbeta přicházet, oznámí to druhým, a skotačení přestane. Dvě čarodějnice jsou vyslány, by Makbeta samotného přivedly.)

Druhý výstup

Makbeta vedou dvě kouzedlnice, za nimi Kuran, an však hned v přístupu jeskyně se nazpět pošle. Rozličná vidění.

Předešlí.

Makbet: Jak se vám vede tajemně černé púlnoční obludy? Co zde děláte?

Kouzedl.: Dílo beze jména.

Makbet: Zaklínám vás skrze toho, jehož ctíte, odpovězte mi, jakými prostředky toho umění nabýváte, kdybyste i hned okovy buřících větrů k boji proti chrámovým věžím rozkovat měly; byť by v pěnlivé vlny celou pohltily plavbu, zámky na hlavy svých se zřítily strážců, sídla, i náhrobky svých makovic až ke dnu naklonily; ano, byť by se i celá přirozenost nad tím zbořiti měla; odpovězte mi na to! Co se vás táži.

1. kouzedlnice: Mluv!

2. kouzedlnice: Taž se!

3. kouzedlnice: Odpovíme.

1. kouzelnice: Řekni, zdaž raději z úst našich, aneb z úst našich mistrů odpověď slyšeti chceš?

Makbet: Volejte je, ať je spatřím.

(Dělají svými holmi kola a čáry na zem do povětří, a nad kotel. Děje se hromobití a blýskání.)

1. kouzelnice: Přid', kdokoli jsi, a okaž se, v svou povinnost.

(Opětují svou předešlou hru. Hrom bouří strašlivě. Silně se zablýskne, a udeří; blesk zapálí roždí, neb koření pod kotlem, též z toho kotle vynikne plamen. Na to několikráte okolo toho kotle poskácí, oheň pod kotlem uhasne; pak vezmou dvě kouzelnice každá jedno osudí s krví, plamen, z kotle vzplápolající, zhasnouce. Posléz jedna blízko druhý obstoupí kotlík, a těla svá tak nad ním nahnou, že hlavy se vespolek dotknou, a chvilku odpočinouce, najednou se rozstoupí, a křičí.)

Všecky: Přichází, přichází.

(Úkaz s ozbrojenou hlavou vzhůru vystoupí. Mezi tím a následujícími úkazy ustavně hřmí, a blýská se.)

Makbet: Řekni mi, mocnosti neznámá –

1. kouzelnice: On již ví tvé myšlení! Slyš, co praví; však ty nic nemluv.

1. úkaz: Makbete! Makbete! Makbete! Hleď se Makdufa! – Pusťte mne! – dosti jest! *(Úkaz vstoupí zase dolů.)*

Makbet: Kdokolivěk jsi, děkuji ti za tvou výstrahu. Tys bázni mé dal návštěví. Ale jen slovo ještě – –

1. kouzelnice: On sobě poroučeti nedá. Zde jest jiný, mocnější, nežli první.

(Hrom. Krvavé dítě vzhůru vstupuje.)

Dítě: Makbete! Makbete! Makbete!

Makbet: Kdybych měl tři uši, tedy s třemi byl bych tě poslechl.

Dítě: Buď smělý, krvežíznivý, potup nebezpečnosti; žádný, jehož zplodila žena, tobě neuškodí. *(Zmizí se.)*

Makbet: Tedy buď si živ Makdufe! Proč bych se tě bál? – Předce však bezpečnost dvojnásobně zbezpečím, a od osudu vezmu závdavek. Nemáš ostati živ, abych bledému strachu říci mohl, že klame, a vprostřed hromobití spaní požívá –

(Hrom. Dítě s korunou, v ruce větev držíc vystupuje.)

Makbet: Co jest to, jenž co nějaký královský potomek vzhůru vystupuje, okolo malého čela svého věnec velebnosti majíc?

1. kouzelnice: Mlč, a poslouvej.

Dítě: Buď zmužilý, co lev a hrdý; nedej, repce-li kdo, tropí-li bouři, neb proti tobě se spiká. Makbeta nepřeválčí žádný, dokud veliký les Birnamský na kopci Dunsíanském na něj nepřitáhne. *(Spustí se dolů.)*

Makbet: To se nikdy nestane! Kdož můž stromům Birnamským přikázati, by hluboké kořeny své vyvrátily? – Výborné věštby! – Blaze! Jestliže bouře hlavy své nepozdvihne, až les Birnamský ze svého místa se pohne, tedy Makbet náš celou přirozenost vyčká! – Ale srdce mé předce ještě tluče, jedinou věc chtíc vyzvědět. Řekněte mi, sahá-li umělost vaše tak daleko, zdaž Bankovo potomstvo v tomto království kdy panovati bude?

1. kouzelnice: Nechtěj vědět více!

Makbet: Spokojím se. Odepřete-li mi to, věčná na vás připadne kletba! Povězte mi! *(Opět skáčíc s holmi svými kola a čáry po zemi, w povětrí, a proti skalám na obou stranách dělají. Hřímání, a blýskání. Zase se silně zableskne, a uhodí. Kotel se propadne, a v tom též otevrou se z obou stran stojící skály. Slyší se vojenský tah (marš) na píšťaly velmi ztemna.)*

Makbet: Proč se propadá kotel? Jaký to zvuk?

Kouzelnice: Zjevte se!

1. kouzelnice: Zjevte se mu a ztrud'te jeho srdce! Přid'te jako duchové, a opět se zmizte.

Kouzelnice: Zjevte se! Zjevte!

(Z jedné otevřené skály vyjde Bankův duch, po něm osm králů, poslední v ruce zrcadlo drží. Jdou zdlouha okolo Makbeta, a naproti z druhé strany do otevřené skály se tratí.)

Makbet: *(Mezi tím, když jdou okolo.)* Tys velmi podobný duchu Bankovu; pryč s tebou! – Koruna tvá ranní mé zřítelnice. – Tys podoben prvnímu – A ty předešlému – Šeredné příšery, proč mi to okazujete? – Čtvrtý! – Ztrň mé oko! Jak? Což se ten prokletý průvod až k soudnému dni protáhne? – Ještě jeden? – Sedmý? Nechci více hledět – Však, tu ještě osmý přichází zrcadlo nesa, v němž mi okazuje jistě mnoho jiných; někteří z nich dvojité rajska jablka, a trojitá žezla nesou. Ošklivý obraze! Teď vidím, že jest pravda; neboť zraněný Banko na mne se usmívá, rukou na ty zde jakožto na své ukazujíc – Co? Jest to takové?

1. kouzelnice: Ano pane, takové jest to všecko. Ale proč zde Makbet tak zděšený stojí? Pod'te sestry, abychom mysl jeho poobčerstvily, naše nejlepší veselosti mu okažme; já povětrí okouzlim, nastrojíc hudbu ku křepkým skokům našim, by tento veliký král říci mohl, že sme mu čest prokázaly.

(Provodí skoky, náhle se zmizí, z obojí strany se rozdělíc, a rychle do otevřených skal se ukryjíc. Skály se v okamžení s hromobitím, a blýskáním zavřou.)

Makbet: Kam se děly? Pryč? Necht' tato nešťastná hodina věčné v minuci sloji! – Kroč sem Kurane!

Třetí výstup

Makbet, Kuran

Kuran: Co ráčí vaše velebnost?

Makbet: Viděls ty čarodějné ženy?

Kuran: Neviděl, nejmilostivější pane.

Makbet: Nešly okolo tebe?

Kuran: Nešly, v skutku ne, pane.

Makbet: Morem budiž nakažené to povětrí, v kterém jedou! A prokletý každý ten, který jim věří! – Slyšel sem dupot chvátajících koní, kdo jel okolo?

Kuran: Poslové jeli mimo, nejmilostivější pane, se zprávou, že Makduf do země englické uhnul.

Makbet: O čase, ty vždy mému strašlivému předsevzetí překážíš! Vyvedení by mělo pokaždé v zápětí za úmyslem jíti. Od této chvíle prvotiny srdce mého též prvotinami ruky mé býti mají. Již jest určeno! – Já upadnu do Makdufova hrobu, Fiffe vpádem dobudu, a jeho ženu, jeho děti, a všechny ty nešťastné duše, jenž k jeho jménu patří, v břitkost meče vydám. Tím se nechlubím, jako nějaký blázen. To se stane, dříve nežli úmysl ustydne. – Jen žádných úkazů více! – Pod! (*Oba odejdou.*)

Čtvrtý výstup

Pokoj v zámku Katnesově

Makduf, Katnes

Makduf: Tím, co sem povídal, chtěl jsem vás toliko uvést na stopu. Teď sám dáleji jíti můžete; já toliko pravím, že se podivně ty věci dály. Dobrotivý Dunkán byl od Makbeta želen – to sobě myslím, onť byl mrtev – a onen statečný, a šlechtyný Banko jel již příliš pozdě v noci. Snadně by se také říci mohlo, že jej Fleance zabil, neboť Fleance prchl. Není bezpečno, tak pozdě již na cestu se vydávat. Kdež jest ten člověk, jenž by se byl nadál, že by Malkolm a Donalbain tak šeredně jednali, a laskavého otce svého usmrtili? Prokletý skutek! Jak bolel toho poctivého Makbeta! Zdaž nezabil hned v okamžení v nevinné zůřlivosti oba dva spáchatele, kteří od vína a spaní přemožení jsouce, po zemi leželi? Nebylo-li to šlechtně a moudře od něho jednáno; nebo kdož by byl mohl bez mrzutosti poslouchat, kdyby ti chlapi to byli zapírali? On tedy, jak sem řekl, všecko dobře učinil; a nepochybují, že kdyby syn i

Dunkána měl v své moci, co však Bůh zachrání, by zajisté shledali, co to v sobě obnáší, zabíjí otce; a tak též Fleance. A zdaž sem já sám, že sem některé slovo upřímně prořekl, a se při hodech ukrutníka najítí nedal, v nemilost neupadl, a utečením život svůj obhájití nemusil.

Katnes: Tedy jest kníže Malkolm živ? A bez pochyby vám místo obydlí jeho známo bude?

Makduf: Syn Dunkánův, jehož dědičné právo ukrutník sobě zadržuje, jest při dvoře englickém, a hodný Eduard příliš velikou milost mu zde prokazuje. Tam sem též já byl, krále o pomoc a ochranu prosil chtěje, bychom stolům svým opět krmí a svým nocím spaní zjednali, od svých slavností, a hostin odstranili vražené dýky, sloužili pravému pánu, a pak slavných došli odplat. Po tom všem toužíme teď zdarma. A tato zpráva krále tak rozhořčila, že se rychle k válce chystá. Deset tisíc mužů zbrojených, jichžto vůdcem jest Malkolm, jest již na cestě. Urození z Angus, Lenoxu a Rosse jsou moji přátelé; já jim dal o mém příští vědomost, na to sem se sám brzce přibral, musil sem kradmo do mé vlasti se přiloudit, bych shledal ještě více přátel, jenž by opět se svými přáteli k nám přistoupili. A tak sem přijel v náručí vaše, pod vaši střechu: Uzříte-li přitom své dobré, tedy jděte tam, oznamte, kde se Makduf zdržuje, a vydejte ho. Krvácej tedy, krvácej má ubohá vlasti! A ty mocná ukrutnosti, jen se pevně usad', neboť šlechtnost tě zviklat nemůž! – Snášej své nátisky! – Pak budeš potlačená vlasti docela podmaněna, vždy kvílíc, a krvácíc, a každý nový den rozmnoží tvé rány.

Katnes: Zasluhují-li tvého těžkého podezření? Byl-li kdy tento ukrutník, jehož pouhé toliko jméno jazyky naše ochromí, ode mne milován a hájen? Od toho času, co skrze vraždy dosedl na stolec královský, kvílí každé nové ráno nové vdovy, nové stížnosti sobě k nebi vedouce, které z outrpnosti polovičaté téměř zvuky bolesti opětuje.

Makduf: O ze všech všudy temů horoucího pekla nemůž být převrhlejšího čerta, jako jest tento Makbet! Tento ďábelský Makbet již skrze mnohé, ježto se našimi přáteli stavěti musili, Malkolma a mne v svou moc dostati hleděl. Nedůvěrná rozšafnost byla naše bezpečnost; ale Bůh na nebi ať jest svědek mezi mnou a tebou, že od této doby s touto důvěrností Malkolma, a sebe tobě docela odevzdávám –

Katnes: A ať jest Bůh na nebi svědek, že mým přítelem jsi, a já že kníže za mého spravedlivého krále, jemu i s jméním svým, i s životem přispěti chci! Na důkaz mé věrnosti věz ode mne, že Donalbain z Irlandu se navrátil, a v zámku Menteta ukrytý jest. Tvoji přátelé, jak nepochybuji, lid válečný již opatřili.

Pátý výstup

Předešlí, Mentet

Mentet: (*Obejme Makdufa.*) Vítám vás v zemi šotské! Vítám vás!

Makduf: A v jakém to stavu zem šotskou naleznout musím!

Mentet: Ach! Naše ubohá vlast, děsí se svého vlastního vzezření! Nemůž více slouti naší matkou, nýbrž naším hrobem; země, v níž všeobecná žalost všech tváře sžírá a hubí; kde člověk nevědomé toliko dítě na kolébce se usmívati vidí; kde lhaní, úpění a křičení povětří rozráží, a žádný si však toho více nevšímá. Na strast a tažení smrtedlné dívají se lidé, jako na jakési nové mdloby; když zvonem pohřebním se zvoní, sotva se kdo zeptá, koho se to týče. Kde lidé šlechtní rychleji hynou, nežli kytky na jejich ňadrách. Všecko tu umírá, dříve nežli onemocnělo.

Makduf: Ó přeukrutné, však [...] vypsání! Která jest nejnovější stížnost?

Mentet: Každé okamžení se vyskytá nová.

Makduf: Jak se má moje žena?

Mentet: Tvá žena? – Ó velmi dobře – –

Makduf: A všechny mé děti?

Mentet: Též dobře.

Makduf: Nezrušil ukrutník jejich pokoj?

Mentet: Nezrušil; byly v dobrém pokoji, jak jsem jich zanechal.

Makduf: Znamenám na vás, že mi něco skrývati chcete: Řekněte zpříma, jak se jim vede?

Mentet: Ach! Že musím povídati věci, které bych raději v nějakou pustinu chtěl vejíti, by jich žádné neslyšelo ucho – –

Makduf: Čeho se týkají? Obce? Aneb jest zvláštní nějaká bolest, jenž někde zvláštní srdce dojíhá.

Mentet: Každou šlechtnou mysl to též spolu bolestiti musí; ačkoli celá tobě samotnému přináleží.

Makduf: Jeli má, tedy mi ji nezamlčuj – mluv!

Mentet: Ó! Ať jazyk můj pro to, co říci musím, uším vašim není věčně protivný! Když je přehrozným naplním smutkem. Jest to nejbolestnější, co ste kdy slyšel.

Makduf: Ha! Uhodl bych!

Mentet: Tvůj zámek jest zteknut; žena tvá, a tvé děti přeukrutně jsou pobity! – – Kdybych i způsob vypravoval, tedy bych těla mrtvá oněch nešťastných ještě tvým rozmnožil tělem.

Katnes: Svrchovaný Bože! – *(na Makdufa)* Co, muži, netlač svůj klobúk tak hluboko v oči! – vyjev svou bolest; bolest nemá srdce obtěžuje a sápe.

Makduf: Mé děti také? –

Mentet: Žena, děti, čeled', všecko co napadl.

Makduf: A já musil být nepřítomen! Žena má také zabitá?

Mentet: Jak jsem pravil.

Katnes: Vzchop se! Pomsta má býti lékem, kterým smrtelnou tuto bolest léčiti budem.

Makduf: On nemá žádných dětí – všecky mé zlaté poupátka? Všecky, pravíš? – co všecky? O pekelná káně! Všecky? Co, všecky mé kuřátka, a jejich matka, s ohavným chvatem?

Mentet: Msti se, jakožto muž – –

Makduf: To budu; však prv chci jej cítit, jakožto muž. Nemohu tak lehce zapomenouti, že jsem je měl, že byli to nejdražší, co jsem kdy měl – Mohlo-li na to patřiti nebe, a se jich neujmouti? Ničemný Makdufe! Pro tebe byli poškrnceni! – Já nešťastný! Ne pro má zločinstva, nýbrž pro má byli pobiti, Bože dejž jim teď odpočinutí!

Mentet: Toto ať meč tvůj zbrousí, ať bolest v plachost se obrátí! Neoblev své srdce, zapal je!

Makduf: Ó mohl bych plakat, a křičet jako žena! – ale, ty dobrotivý Bože, učiň každému odkladu přítrž! Postav čelo proti čelu, mne a toho Šotského čerta proti sobě! Jen tak blízko ho ke mně přibliž, by ho meč můj dosáhl: a vynikne-li mi, pak ó nebe, pak mu také odpusť!

(Všichni odejdou.)

Páté jednání

První výstup

Krajina. Nazad kopec, za tím hustý les.

Malkolm. Donalbain, Makduf, Mentet, Katnes, ještě několik zemanů, vojáci

Makduf: Přátelé! Doufám, že čas se přiblížil, v němž ložnice opět bezpečné budou. V skutku, my jsme se v okolí lesa Birnamského nejlépe sjednotili. Anguse! Ať sobě každý voják velikou větev utne a ji před sebou nese; my tím počet našeho vojska zastíníme a ouhledší uvedeme ve zmatek.

(Jeden zeman odejde, brzo na tj. vidět v zadu vojsko z postranky vcházet, a na kopec z dola vystupovat.)

Donalbain: Mentet se vrací; uslyšíme noviny. *(Mentet vystoupí.)*

Malkolm: Dunsían, v kterém se zavřel, jest dojistá velmi silně ohražen, a on chce připustit k obležení. To jest jeho poslední naděje; vidí se ze všech stran opuštěný, a ti, kteří mu ještě slouží, jsou lidé donucení, jenž toho od srdce nečiní.

Katnes: Teď cítí, jak jeho tejně vraždy na něm těžce leží; každé okamžení působí nové odpadství, které mu jeho zpronevěřilost vyčítá; ti, kterými ještě vládne, z rozkazu toliko ne z lásky ho poslouchají, teď cítí, že jeho název tak větrně okolo jeho ramen visí, jako roucho obrové na ramenách trpaslíka, an ho ukradl.

Mentet: Někteří pravili, že se vztekl; jiní, jenž ho méně nenávidí, nazývají to hrdinskou zuřivostí; však věc jest jistá, že on v této zoufalé věci, kterou obhajovati má, nemůž sám nad sebou zůstatí pánem. Komuž můž býti divné, když jeho zkormoucení smyslové se zbouří a zděsí, když všecko, co v něm jest, se samo zatracuje.

Makduf: Vzhůru přátelé, podme, a tomu poslušenství prokažme, komu ho jsme povinni, jděme vstříc lékařství nemocné vlasti, a k jejímu zlěčení krev svou až do poslední krůpěje vylíme! Rány jistý věci konec rozhodnouti musí, a naproti tomu s zmužilou myslí potáhnem.

Mentet: Vaše horlivost jest spravedlivá, a naše jest podobná vaší. Bezpráví, kteráž vy nejmilostivější pane, vy důstojný Makdufe, my všichni trpěli, lid zemřelý pykající k zuřivosti, a skutkům krvavým by vzdržditi mohla.

Katnes: Každý i z těch nejprostějších vojáků cítí ta bezpráví; hoří pomstou, hoří žádostí, vám, nejmilostivější pane, váš vypotýkati stolec.

Malcolm: Nuže tedy, postupme ve jménu Bohů! *(Všichni odejdou.)*

Druhý výstup

Pokoj v zámku Dunsiónském.

Komorná, lékař

Lékař: Teď sem již dvě noci s vámi strávil, a však nic nenacházím, co by vaše řeči potvrzovalo. Když to bylo, jak naposledy tudy šla?

Komorná: Od toho času, co král zde v zámku Dunsiónů přebývá, viděla sem, že ze svého lůže vstavši v své noční roucho se oblékla, svůj pokojík odemkla, papír vyhnala, jej složila, popsala, čtla, zapečetila, a pak opět na své lůže odešla; a to všecko v tom nejtvrdějším spaní.

Lékař: To znamená veliký nepořádek v přirození; v stejný čas požívat dobrodiní spaní a konat práci bdění! – Však, proč ji nenechali doma? V této nynější bojovné bouři ztěžka se opět uzdraví.

Komorná: Nedala se přemluvit zůstatí spátkem, ale dokonce krále provázeti chtěla.

Lékař: A mimo toho procházení a prací se zanášení neslyšela ste ji něco ze spaní mluvit?

Komorná: Ovšemže slyšela – To bych ale neráda zase povídala.

Lékař: Mně to vždy povědít můžete, a lékaři jest velmi zapotřebí, takového něco vědět.

Komorná: Ani vám, ani jiné živé duši. Neb žádného svědka nemám, an by mou výpověď potvrdil.

Třetí výstup

Předešlí, Lády Makbet s voskovou svící

Komorná: Vida, vida! Tu jde; tak chodívá, a vždy co sem živá, v tvrdém spaní. Jen dejte na ni pozor, ale buďte tichý.

Lékař: Jak přišla k té svíci?

Komorná: Stála vedle její postele. Ona vždy svíci u sebe mívá; tak nařídila.

Lékař: Vidíte, oči má otevřené.

Komorná: Má, však čitelnost její jest zavřená.

Lékař: Co dělá nyní? Ejhle, jak si ruce myje.

Komorná: Tomu sem již zvyklá, viděti ji ruce své mýti. Již sem viděla, že celou čtvrt hodiny pořád v jednom nic jiného nedělala.

Lády: Tu jest ještě poskvrna.

Lékař: Poslouchejte, mluví.

Lády: Pryč, proklatá poskvrna! Pryč pravím – jedna – dvě; věhodek, tedy jest již drahý čas – peklo jest temné. Pfi, Makbete, pfi, voják, a vlekl se! Co se máme co obávat, aby to najevo nevyšlo, když žádný tak mocný není, an by nás v těch věcech stíhal, a nutil, bychom z nich skládali počet? – Ale kdo by si byl pomysllil, že by ten stařec tolik krve v sobě měl.

Lékař: Slyšíte to?

Lády: Zeman z Fiffu měl paní; kde jest teď? – Co, nebudou nikdy tyto ruce čisté? – Nic víc o tom muži, nic víc o tom! Ty všecko s tím děšením kazíš.

Lékař: Jdi, jdi; ty zajisté něco víš, co by si vědět neměla.

Komorná: Řekla, co říci neměla, toho jsem jistá; Bohu povědomo, co ona ví!

Lády: Tuto vždy to voní krví; všecka arabská koření nemohou této ruce libou vůni dáti. – Oh, oh, oh!

Lékař: Jaké to bylo vzdechnutí! Ona má něco velmi těžkého na srdci.

Komorná: Já bych za celou povýšenost její osoby žádné takové srdce v mých ňadrách míti nechtěla.

Lékař: Tato nemoc jest nad mou zkušenost.

Lády: Umej své ruce, vem na se své noční roucho, nebuď tak bledý – ještě jednou vám to ; pravím, Banko jest pohřben; nelze mu opět z hrobu svého vstáti – na lůže, na lůže; někdo tluče na vrata: pod', pod', pod', dej mi tvou ruku: co se stalo, již nemůž býti napraveno. Na lůže, na lůže, na lůže! (*Odejde.*)

Lékař: Jde teď na lůže?

Komorná: Přímo. Musím jít za ní. (*Odejde.*)

Čtvrtý výstup

Makbet, sloužící, lékař, Seyton a Kuran

Makbet: Neneste mi již více novin, nechte je běžet: dokud se les Birnamský k Dunsianu nezdvihne, neví Makbet o žádném strachu. Co jest ten pacholík Malkolm? Zdaliž nebyl od ženy zplozen? Duchové, ježto budoucí příhody smrtedlných vědí, takto vyřkli: ničeho se neboj Makbete; žádný, an z ženy byl zplozen, nemá mítí nad tebou jakou mocnost – tedy prchejte, prchejte, vy odpadlí zemané, a plicht'te se mezi ony anglické ženkyly. Duch, an se

mnou vládne, srdce, jenž mne podněcuje, aniž na vahách zavěšeno, aniž hrůzou ohromeno býti nemůž.

Seyton: (*Vystoupí.*) Deset tisíc, nejmilostivější pane – deset tisíc vojáků –

Makbet: Kýž si se zpropadl! Tvé líce z bílého sukna ještě mně druhé bojácnosti nakazí – jakých vojáků?

Seyton: Anglické vojsko, dovolte.

Makbet: Jdi mi z očí s tvou tváří, omdlévám, když na ni hledím! – – Již sem byl dosti dlouho živ: květ života mého pomalu zvadl, a to, co mělo kmetství vyprovázet, čest, náchylnost, poslušensství, radost, na to ani mysliti nesmím; všecko, čeho se nadáti mohu, jsou kletby, ač né hlasité, však předce hluboké vnitřní kletby, a pak slova marná. A i ty by mi ubohé srdce rádo odepřelo, kdyby jen smělo – nemáš více žádných novin?

Seyton: Žádných, nejmilostivější pane, nóbrž to jen dosvědčit musím, o čem sem prv dal zprávu.

Makbet: Chci se potýkat, až se mi z hnátů maso třepiti bude; podej mi mou zbroj. – Mou zbroj! Obleku se v ni. Vyšlete více jízdých, projed'te celou krajinou, zvěšte ty šelmy, jenž o strachu mluví. Přines mi mé odění! – (*Seyton odejde.*) Co dělá tvá nemocná, lékaři?

Lékař: Nejmilostivější pane, její nemoc pozůstává nejvíce v těžkých myšleních, která ji vždy kormoutí.

Makbet: Tedy ji od nich uzdrav. Zdaliž umíš bolesti neduživé mysli ukrotit, zapudit z paměti vkořeněnou pečlivost, vyhladit vryté v mozku těžkosti, a přeplněná ňadra od té hrozné neřesti očistit, která skličuje srdce?

Lékař: V té případnosti nejvíce záleží na nemocném.

Makbet: Vrž psům své léky, nechci žádných – – o lékaři! Kdybys vodu života mého prohlídnout, jeho nemoc vyšetřit, jej vyčistit, a k svému předešlému zdraví navrátit mohl, pak bych ti zavejskal, až by se prostraní světa obor obecným jekotem rozléhl. To tobě nelze? Pryč! Pryč! (*Lékař odejde.*) Co mne svírá, co mé srdce tak stiská? Mněť ani smrt nemůž nahnati strachu, dokud les Birnamský k Dunsianu nepřijde.

Seyton: (*Vystoupí.*) Šest tisíc Šotův – – oblehlo zámek, nejmilostivější pane! – A královna – –

Makbet: Vyvěšte přes zdě korouhve, necht' přicházejí! – Pevnost našeho zámku směje se k obležení. – Nechte je zde ležet, až je hlad a mor vyhubí. Kdyby ti nebyli proti nám, kteří by při nás býti měli, tedy bychom jim jistotně, brada proti bradě, vstříc byli vyšli, a je opět domů ztepali. – – Co jest to za povyk? (*Jest slyšet křik ženský.*)

Seyton: Ženy to křičí, nejmilostivější pane.

Makbet: Já strachu docela odvykl; byl jednat čas, že by mne křik sovy byl vystrašil, a že v každém leknutí vlasy mé vstávaly vzhůru – ale teď se jináč děje! Já s obludami večereti se naučil. I ty nejhroznější věci s krvavými myšlenkami mými tak se spříznily, že se více uleknouti nemohu. Co znamená ten pokřik?

Seyton: Ach, nejmilostivější pane – královna – královna jest mrtvá!

Makbet: Měla jindy umřít. Jistě by se nikdy čas k té zprávě nebyl přihodil. Zejtra, a zejtra – a zejtra – leze s svým krátkým krokem od jednoho dne k druhému, až k poslední slovice našeho určitého času; a všechny naše včera bláznům do temného hrobu smrti posvítíli. – – Konec, konec, malá svíčko! Živobytí jest toliko toulavý stín, ubohý herec, an svou hodinu na divadle se rozdírá a roztahuje, a pak si ho žádný hrubě více nevšimne. Jest pohádka – – (*Kuran vystoupí.*) Ty máš něco na jazyku; pověz zkrátka.

Kuran: Nejmilostivější pane, měl bych povědít, co sem spatřil, a nevím, jak to povědít mám.

Makbet: Nu? Čiň brzy!

Kuran: Ach nejmilostivější pane, má novina královna již usmrtila.

Makbet: Tvá novina?

Kuran: Jak sem na mé stráži stál, pohlédl sem ku Birnamskému kopci, a tu se mi zdálo, jakoby se les pohyboval.

Makbet: (*Chopí se meče.*) Ty lživá šelmo!

Kuran: Necht' zkusím vaši krutosti, jeli to jiné, nežli pravím; můžete ho sám na tři míle vzdáli již přicházeti vidět; jak povídám, les sem k nám se pohybuje.

Makbet: Selhal-li si, tedy za živa na nejbližší strom máš býti pověšen, až hladem se scvrkneš: mluvíš-li pravdu, nic nedbám stane-li se mi podobně. – Však co? – Kdyby dvojsmysl nějaký v slovech toho d'ábla vězel, který klamům svým tvářnost pravdy dávatí umí? – Nic se neboj, dokud les Birnamský k Dunsianu nepřijde – a teď přichází les k Dunsianu. Zbraň na se, a ven! (*Kuran odejde.*) Jeli to pravda, co praví, tedy utéci, a zde ostatí jest vše jedno – já již tomuto slunci těžek býti počínám – buďte vy větrové, ať se ztroskotá veškerá světa spousta! Ven! Musíme-li umřít, necht' tedy umřem se zbraní v rukou. (*Odejde.*)

Pátý výstup

Promění se jako v prvním výstupu. Malkolm, Donalbain, Makduf, Mentet, Katnes, a někteří zbrojní.

Mentet: Nejmilostivější pane, tvrz se nám již dobrovolně podala: lid Makbetů více pro nás nežli pro něho bojuje; zemané se výborně chovají; vítězství se již téměř k nám nakloňuje, jen dosti malé práce jest zapotřebí, a vítězství jest naše.

Malkolm: Máme s nepřáteli co činit, kterýchž všecky rány nás míjejí. Poďte, oddejme se na zámek; Donalbain pro všecku jistotu ostane se svými na blízce. *(Všichni odejdou; Donalbain odchází přes kopec; Makduf zůstane.)*

Makduf: Odtud přichází ten povyk; ukrutnice, okaž svůj obličej; padneš-li od jiné než od mé ruky, tedy duchové ženy mé a mých dětí ustavně mne soužiti budou. Nemohu se s těmi ubohými lidmi potýkati, kterých ramena jsou najata k nošení svých kopí; tyto býti musíš, Makbete, anebo meč svůj nezprzněný opět do pošvy vstrčím – tam bys býti měl; tento veliký pokřik zdá se někoho z nejpřednějších oznamovat, jen jeho, ó štěstí ať nabudu, více sobě nežádám! *(Odejde.)*

Šestý výstup

Makbet, Donalbain, Kuran, vojsko s velikými větvemi přes kopec z hora dolů táhne. Ten tah tak dlouho trvá, až Malkolm vyjde; pak se vojsko zastaví, a napluj kopec. Tento tah se již při konci Makdufovy řeči začítí musí.

Makbet: *(Pohlédna na kopec, vidí vojsko s větvemi.)* Ach! Po mne jest veta! – Oh, vy mne předce do své moci dostati nemáte; tak vyhýbati budu! *(Chce na svůj meč napadnouti.)* Co? Měl bych zde býti římským bláznem a umřít na mém vlastním meči? Ne, dokud co živého okolo sebe ještě vidím, chci toho lépeji užívat. *(Chce tou stranou odjít, z které přišel.)*

Kuran: *(Dýchaje běží proti němu.)* Chraňte se, nejmilostivější pane, zámek je zlezen! *(Přes divadlo druhou stranou uhání.)*

Makbet: A zde přede mnou také nepřítel! Kudy ven! – tedy mne jako k nějakému prknu přivázali, nemohu utéci, nýbrž musím, co uštváný nedvěd brániti živobyť mého. Nuže ještě poslední má naděje! – Kdo jest ten, jehož nezplodila žena? Toho jen, a jiného žádného se nebudu báti.

Donalbain: (*Kvapem mezi vojáky přes kopce dolů se žene.*) Jak slove tvé jméno?

Makbet: Chvěl bys, kdybys ho slyšel.

Donalbain: Nechvěl bych, a kdybys sobě i hned horoucnější dal, nežli jest kdesi v pekle jaké.

Makbet: Jméno mé jest Makbet.

Donalbain: Sám ďábel by mi protivnější jmenovati nemohl.

Makbet: A žádné strašlivější.

Donalbain: Klameš, potvorný ukrutníče! Mým mečem dokáži, žes klamal. (*Šermují, Donalbain padne.*)

Makbet: Tebe zplodila žena – smějí se k mečům, kterých dobývají synové ženští.

Sedmý výstup

Makbet, Makduf

Makduf: Ha! Pekelníku! Ďáble! Mám tě teď? Stůj!

Makbet: Mezi všemi lidmi jsi ty jediný, jemuž jsem se vyhýbal. Jdiž svou cestou, má duše jest krví tvých dosti již obtížena.

Makduf: Nemám žádných slov; hlas můj jest v mém meči, žlostníče, mnohem krvavější, nežli tě slova vypsati mohou – (*Šermují.*)

Makbet: Daremná jest tvá práce; tak snadně bys nezranitedlné povětrí mečem svým proděravil, jako bys mne okrvavil; tepej jim v smrtedlné lebky, já mám okouzlený život, jenž žádnému se uhnouti nemůž; an byl od ženy zplozen.

Makduf: Tedy zoufej, převrhlice! A nechť čert, jemuž si sloužil, ti poví, že Makduf nevčasně z života matky byl vyříznut.

Makbet: Prokletý budiž tento jazyk, an mi to praví, neboť nejlepší díl mé mužnosti zemdle! A proklet buď ten, kdo těmto přetvářeným čertům uvěří, kteří nás důvtipkami, a dvojsmyslem šálí, kteří sliby své všim našim plní, a naděje naši ruší. Ted' jest veta po té bláznivé hře! – opona padá! – světla hasnou! A já procit'uji v husté temnosti, studené od obav pekelných zaván – Má duše brodí v krvi nevinných! – Řeka se dme, zmítá mne vzhůru. Nemohu se udržet – Vzdychnání a kletí hlučí za mnou co bouře – ženou – valí, valí mne dolů vlny, strhuje mne dolů peklo – Nechci se s tebou potýkati.

Makbet: Tedy se poddej, bázlivče, a buď na odivu přítomným! My tě jako nějakou vzácnou potvoru vypodobněného na hrotu nositi budem, s podpisem: Tuto jest k spatření ukrutník.

Makbet: Nepoddám se, abych prach před nohama pacholete Malkolma lízal, a pouličné zběři byl vydán v posměch. Ačkoli les Birnamský k Dunsianu se přiblížil, a ty, odpůrče můj, od žádné ženy zplozen nebyls, tedy předce posledního prostředku okusím. Zde tělo mé mým bojovným štítem zastírám; udeř Makdufe a proklet budiž ten, an nejprv zvolá: Stůjte, dosti! (*Šermují, Makbet padne.*) Veta jest – veta – (*Lid křičí, bubny znějí.*)

Osmý výstup

Předešlí, Malkolm, Mentet, Katnes, zemané, vojsko

Makduf: Uchopte teď duchové pomsty, duši tohoto zloboha! A vy kvílící duchové mého milostivého krále, mé milé ženy, mých roztomilých dětí se upokojte! Meč tohoto ukrutníka přelomím, a jakož posvátné zlomky nad jejich hroby jej zavěším – (*Zvedne Makbetův meč.*) Malkolme nyní pod', a vstup na jeho šíji, první stupeň k spravedlivému tvému království. Tedy sláva tobě králi! Neboť tím jsi nyní! Chýle zde ukrutník svůj prokletý vydechl život. Čas jest volný; vidím tě obstoupeného od zemanů království tvého, jenž mé pozdravení v srdcích svých opětují, a kterých teď prosím, by hlasů svých s mými pozdvihli: Sláva tobě králi šotský!

Všichni: Sláva tobě králi šotský! (*Bubnuje se; všichni s odkrytými hlavami se klanějí.*)

Ediční poznámka

Text Thámova překladu Shakespearovy tragédie Macbeth jsme transkribovali podle nynější pravopisné normy, přičemž jsme zohledňovali difference v kvantitě samohlásek originálu v těch případech, kde to nebylo na úkor srozumitelnosti dotyčného výrazu. Podle nynější pravopisné normy jsme také upravili interpunkci. Scénické poznámky jsou pro přehlednost důsledně umístěny do závorek a jsou vysázeny kurzivou. Všechny zkratky jmen jednajících postav jsme rozepsali.

9.2 Fotografie

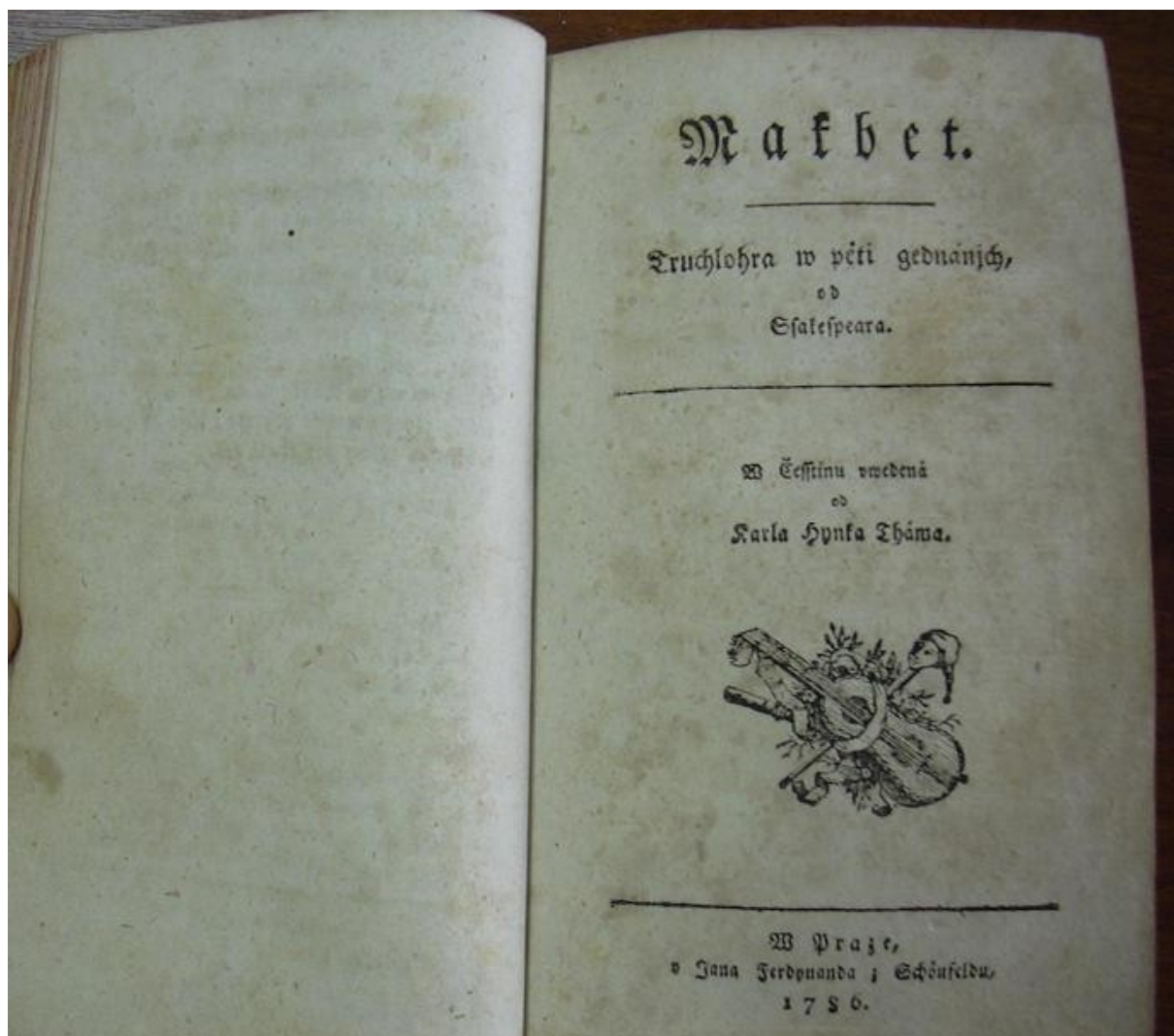
Shakespearův náhrobní kámen

58

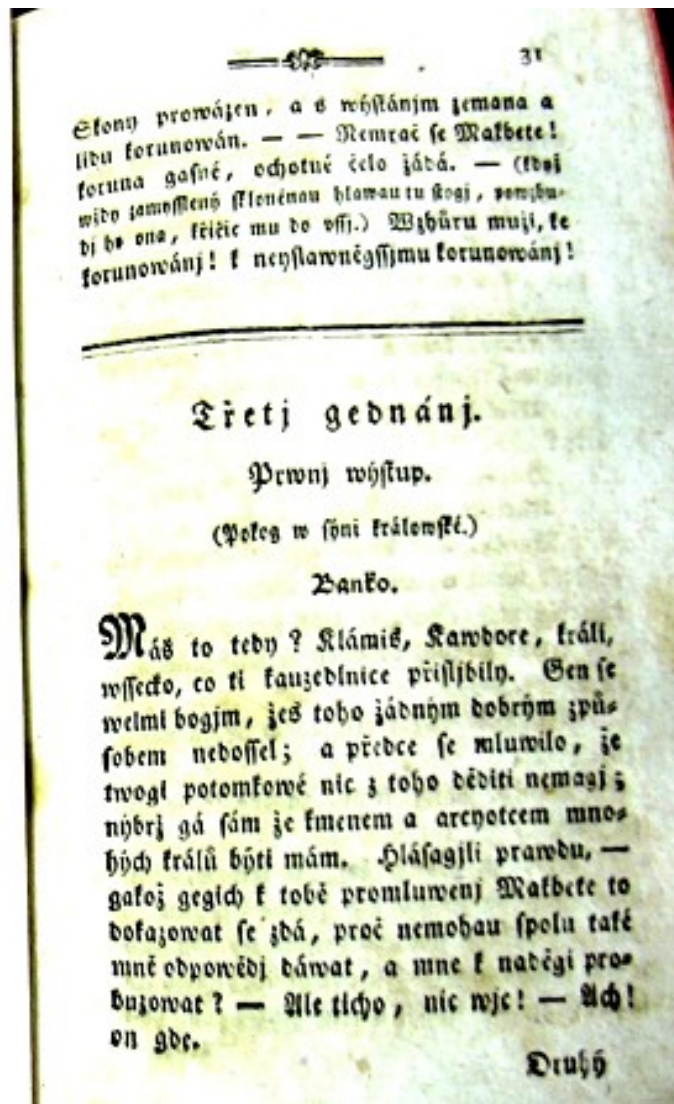
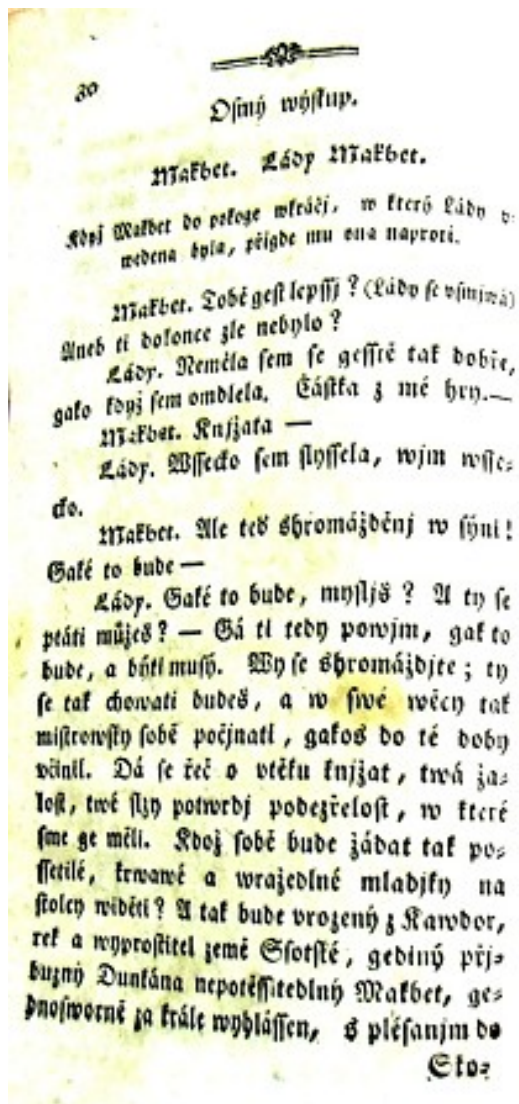

Konvolut, v němž se nachází nejstarší český překlad *Macbeth*.

⁵⁸ *Shakespearův náhrobní kámen* [on-line: cit.: 26.04.2011]. Dostupné z WWW: <http://courses.missouristate.edu/titabaumlin/spring98.html>

Titul knihy *Makbet. Truchlohra v pěti jednáních od Šakespearea.*

Ukázka textu nejstaršího
překlady Shakespearovy
tragédie *Macbeth*

Anotace

Titul a jméno autora: Pavel Janíček

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky Filozofické fakulty

Obor: Česká filologie jednooborová

Název bakalářské práce: Nejstarší české překlady Shakespearovy tragédie Macbeth

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc.

Počet znaků: 75 148 (transkripce), 78 798 (text bez transkripce)

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 21

Klíčová slova: Shakespeare, Macbeth, Makbet, překlad, nejstarší překlad Macbetha, Karel Ignác Thám

Tato práce si klade za cíl popsat nejstarší překlady Shakespearova Macbetha v češtině. Vymezuje se v ní generace překladatelů Shakespeara, pozornost je zaměřena na nejstarší generaci překladatelů. Pojednává se též o divadelním využití těchto překladů. Nejstarší překlad – Thámův – je použit k rozboru a srovnán s jedním z nejnovějších překladů – s Joskovým. Srovnání se zaměřuje zejména na nesrovnalosti v posloupnosti příběhu a možná vysvětlení některých změn.

Abstract

Author's name: Pavel Janíček

School: Institute of Czech studies, Philosophical Department, Palacký University

Program: Czech studies

Title: The oldest Czech translations of Shakespeare's tragedy *Macbeth*

Consultant: prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc.

Number of characters: 75 148 (transcription), 78 798 (text without transcription)

Number of attachments: 2

Number of used letters: 21

Key words: Shakespeare, Macbeth, Makbet, translation, the oldest translation of Macbeth, Karel Ignác Thám

This thesis proposes describe the oldest translations of Shakespeare's Macbeth in Czech language. There are specified generations of translators in it; the focus is target at the oldest generation. It discuss also about theatre using of this translations. The oldest one – Thám's – is used for analysis and it is compared with one of the latest – Josek's. Comparison is focused especially on inconsistency at order of story and possible explanation some changes.